

Captured by light

Et fængsel på Falster

Rikke Sørensen
Institut 1
Arkitektskolen Aarhus

Censorer:
Torben Nielsen
Anne Elisabeth Toft
Torben Skovbjerg Larsen
Morten Stræde

Indholdsfortegnelse

- Motivation	s. 3 - 4
- Research	s. 5 - 13
- Fængselsbesøg	s. 14 - 20
- Casestudies	s. 21 - 22
- Proces/Skitsering	s. 23 - 44
- Konklusion	s. 45

Motivation

Grundlag for opgaven.

Fængslet er for mig en interessant og vigtig problemstilling at tage fat på. Det spiller som institution en tvetydig rolle i samfundet; vi vil fængsle som symbol på forbrydelser begået mod samfundet og dets borgere, men samtidig vil vi ikke vedkende os bygnings tilstedeværelse i eget nabolag. Stort set alle lukkede fængsler i Danmark er nær ved, eller langt over hundrede år gamle, dog bortset fra det nyopførte Statsfængsel i Østjylland. Dette finder jeg tankevækkende og må afspejle et samfund, der indtil nu ikke har ønsket at give bedre og mere tidssvarende vilkår for de "tabte" sjæle i samfundet.

I 2004 besluttede regeringen, som et led i finansloven, at planlægge og udbyde byggeriet af et nyt lukket Statsfængsel i Østdanmark med plads til 250-300 indsatte. Byggeriet forventes at stå færdig til brug i år 2011. I 1998 fremlagde Direktoratet for Kriminalforsorgen i samarbejde med Forsvarets Bygningstjeneste resultatet af undersøgelser der klarlagde, at alle lukkede fængsler i Danmark, på nær Statsfængslet i Ringe(1976), indenfor en årrække, bør nedlægges og erstattes med nye. Fængslerne anses for at være uegnede til afvikling af afsoning. Derfor besluttede regeringen at planlægge og udbyde byggeriet af to nye fængsler, et i Vestdanmark og et i Østdanmark. Meningen med det nye fængsel i Østdanmark er, at det skal erstatte Vridsløselille Statsfængsel i Albertslund. Vridsløselille Statsfængsel blev taget i brug i 1859 og er i dag helt utidssvarende i sin opbygning trods utallige ombygninger og tilpasninger af eksisterende bygningsmasse. På grund af dens placering i et nærtliggende bebyggelsesområde er der dårlige udvidelsesmuligheder og fængslet har derved ikke kapacitet til at rumme nok fanger. På baggrund af denne beslutning, har jeg valgt som mit projekt Statsfængslet i Østdanmark.

For mig svæver der en form for mystik over begrebet fængsel. Individet påtvinges omgivelser de ingen indflydelser har på, den begrænser individet direkte og med konkrete formål. Fængslet i sin form er en udelukkelse gennem indelukkelse, modsat lyset, som giver energi og næring til håb om frihed. Dette gør at lyset bliver et vigtigt tema i min opgave, da jeg mener det kan være med til at give de indsatte et mere positivt syn på tilværelsen og dermed hjælpe til resocialisering.

Et fængsel er et komplekst bygningsværk. For at opføre et moderne og tidsvarende fængsel stilles der en del krav, som er helt grundlæggende for at det overhovedet skal kunne leve op til den funktion det har. Det er, at fratage den straffedes frihed, afsone sin ugerning, samt at beskytte samfundet mod den straffede. Krav som sikkerhed, fleksibilitet, sektionering samt at ændre bygningsmassen til nye krav, er blot nogle af de problematikker jeg har forsøgt at løse i denne opgave.

Det nye fængsel i Østdanmark skulle placeres i et ikke alt for tætbeboet område. Fokus blev rettet på Lolland Falster, da man her også ønsker flere statslige arbejdspladser. Gennem flere høringer i kommunerne på Lolland Falster fandt man frem til den rette grund. Fængslet skal opføres syd for byen Gundslev på Nordfalster. En kvalitet ved denne grund er den gode infrastruktur, da den ligger ved siden af motorvejen samt afkørslen fra denne. Et krav er tilgængeligheden til fængslet, indsatte skal kunne transporteres hurtigt og sikkert til og fra fængslet. Placeringen opfylder Kriminalforsorgens overordnede krav til placering af et nyt fængsel i forhold til motorvejssystemet og uden for såvel nuværende som fremtidig bymæssig bebyggelse. Jeg har valgt at tage udgangspunkt i de undersøgelser og analyser der allerede er blevet lavet vedrørende placeringen på Falster, antallet af indsatte samt fængslets samlede areal:

- Bebyggelse i 1-3 plan(40.000m²)fordelt på beboelse, værksteder, sportsanlæg, kirke, butik og administration.
- Rundt om arealet på 15-20 hektar, hvor bygningerne placeres, sættes et hegn og en ringmur.
- Fængslets samlede areal er på 50-100 hektar.
- Uden for den 6 meter høje ringmur vil der blive en sikkerhedszone i en bredde af ca. 250 meter, som evt. markeres af en let beplantning eller hegn.
- Fængslet skal indpasses så harmonisk i landskabet, at det ikke virker iøjnefaldende på "uheldig" måde.
- Ankomst til fængslet skal ske via Stubbekøbingvej.

Fængslet skal fremtidssikres, så det kan fungere under skiftende regimer, derfor skal det på bygningsområdet have en høj grad af fleksibilitet, ligeledes i forhold til sektionering og sikkerhed. Disse temaer har spillet en vigtig rolle i forhold til udformningen af fængslet.

Research

Jeg startede min research ved en del internet- og litteratursøgning. Jeg kortlagde alle de lukkede statsfængsler i Danmark, for dels at studere eksisterende fængselstypologier, men også for at danne mig et overblik over hvilke funktioner og faciliteter de danske fængsler har idag.

Vestre Fængsel/Arresthus
Opført: 1895
Philadelphia fængsel
Kapacitet: 433 pladser

Vridsløselille Statsfængsel
Opført: 1859
Philadelphia fængsel
Kapacitet: 221 pladser

Statsfængslet i Nyborg
Opført: 1913
Kapacitet: 231 pladser

Anstalten ved Herstedvester
Opført: 1935
Kapacitet: 148 pladser

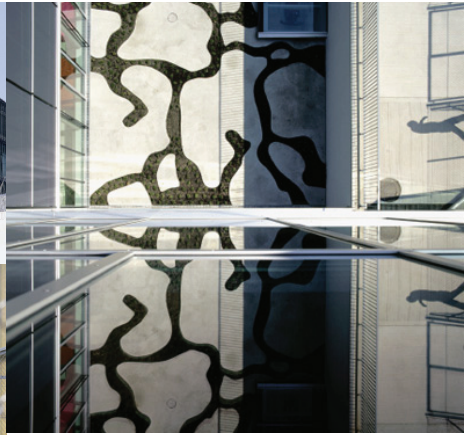
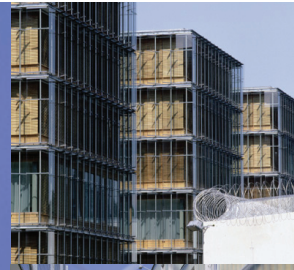

Sandholmløjren
Opført: 1989
Kapacitet: 118 pladser

Statsfængslet i Ringe
Opført: 1976
Kapacitet: 86 pladser

Statsfængslet Østjylland
Opført: 2006
Kapacitet: 228 pladser

bygget 2004
205 indsatte

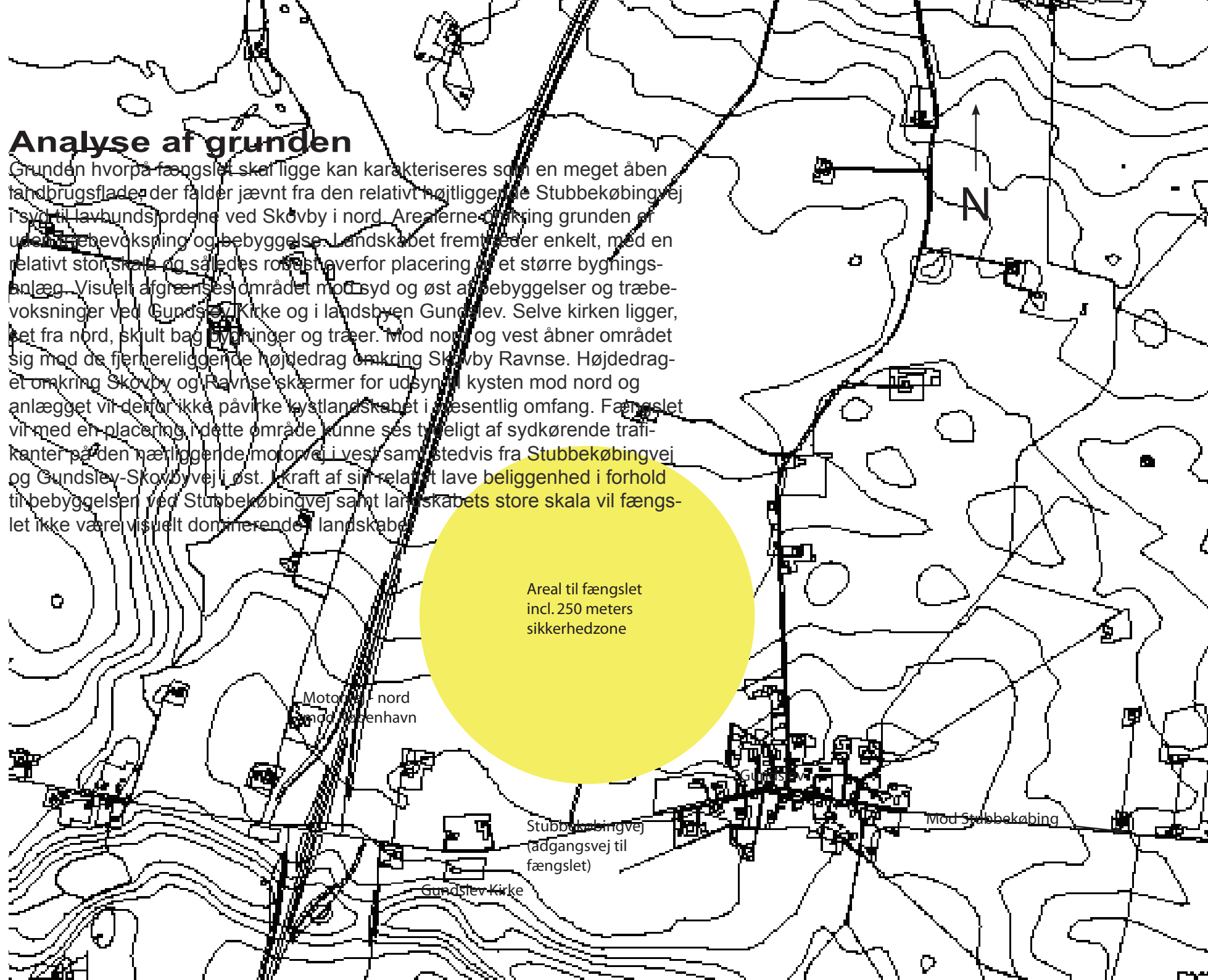

leoben centre - steiermark - østrig

Analyse af grunden

Grunden hvorpå fængslet skal ligge kan karakteriseres som en meget åben landbrugsflade der falder jævnt fra den relativt højtliggende Stubbekøbingvej i syd til lavbundsjordene ved Skovby i nord. Arealerne omkring grunden er uden træbevoksning og bebyggelse. Landskabet fremtræder enkelt, med en relativt stor skala og således robest overfor placering af et større bygningsanlæg. Visuelt afgrænses området mod syd og øst af bebyggelser og træbevoksninger ved Gundslev Kirke og i landsbyen Gundslev. Selve kirken ligger, set fra nord, skjult bag bygninger og træer. Mod nord og vest åbner området sig mod de fjernere liggende højdedrag omkring Skovby Ravnse. Højdedraget omkring Skovby og Ravnse skærmer for udsyn til kysten mod nord og anlægget vil derfor ikke påvirke kystlandskabet i væsentlig omfang. Fængslet vil med en placering i dette område kunne ses tydeligt af sydkørende trafikanter på den nærliggende motorvej i vest samt stedvis fra Stubbekøbingvej og Gundslev-Skovbyvej i øst. I kraft af sin relativt lave beliggenhed i forhold til bebyggelsen ved Stubbekøbingvej samt landskabets store skala vil fængslet ikke være visuelt dominerende i landskabet.

Areal til fængslet
incl. 250 meters
sikkerhedzone

Motorvej nord
mod København

Stubbekøbingvej
(adgangsvej til
fængslet)

Gundslev Kirke

Mod Stubbekøbing

Fotos fra grunden.

Et kig til vandet

Stubbekøbingvej

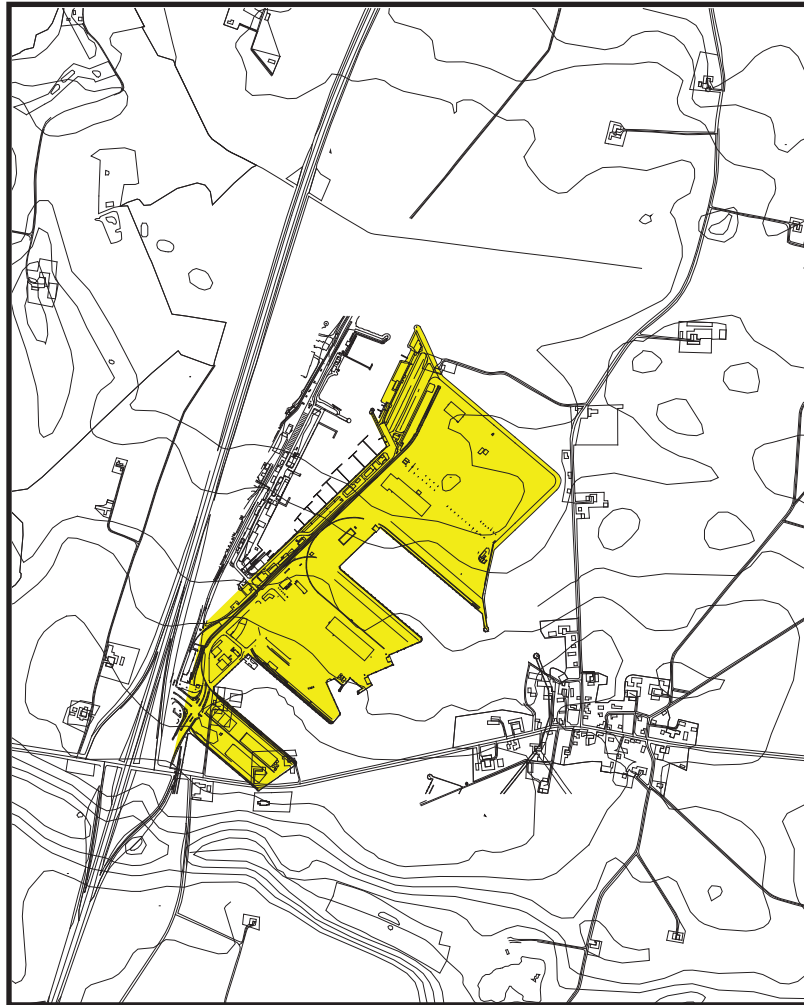
Gundslev

Fotos fra grunden.

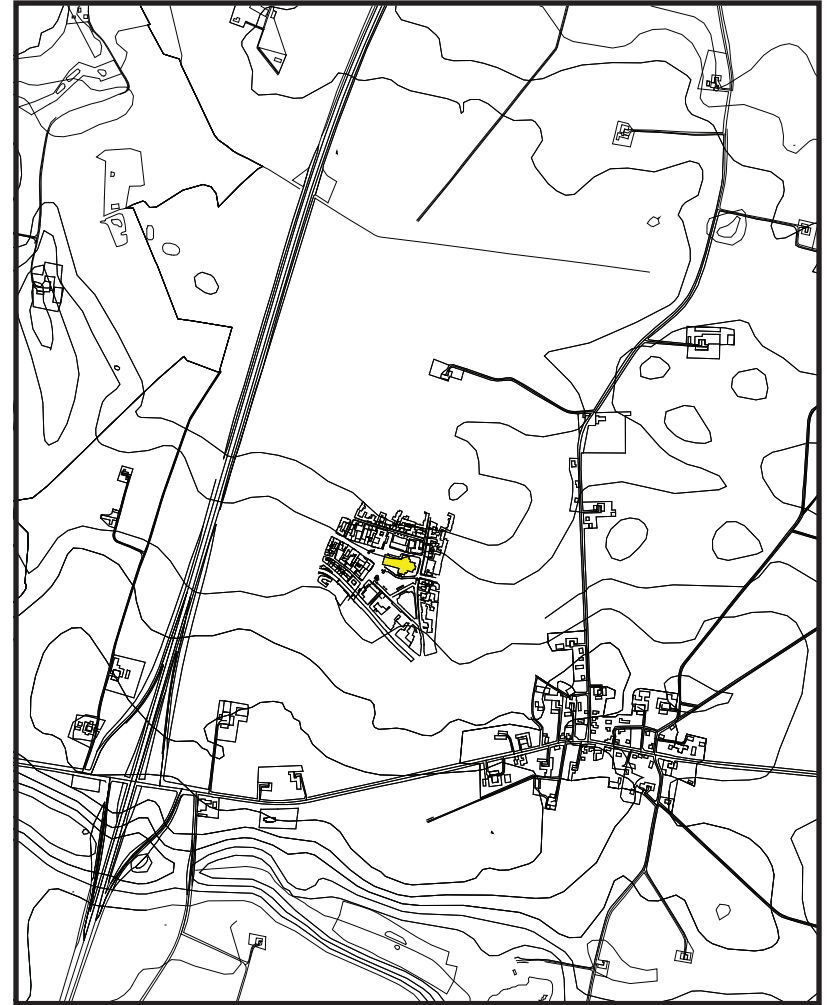

Analyse af grunden

Forståelse for grundens skala.

Århus Nordhavn placeret på grunden.

Århus Domkirke placeret på grunden.

Analyse af grunden

Forståelse for grundens skala.

Statsfængslet Østjylland placeret på grunden.

Fakta om fængslets areal:

Samlet areal: 650.000m²

Bruttoetageareal: 28.900m²

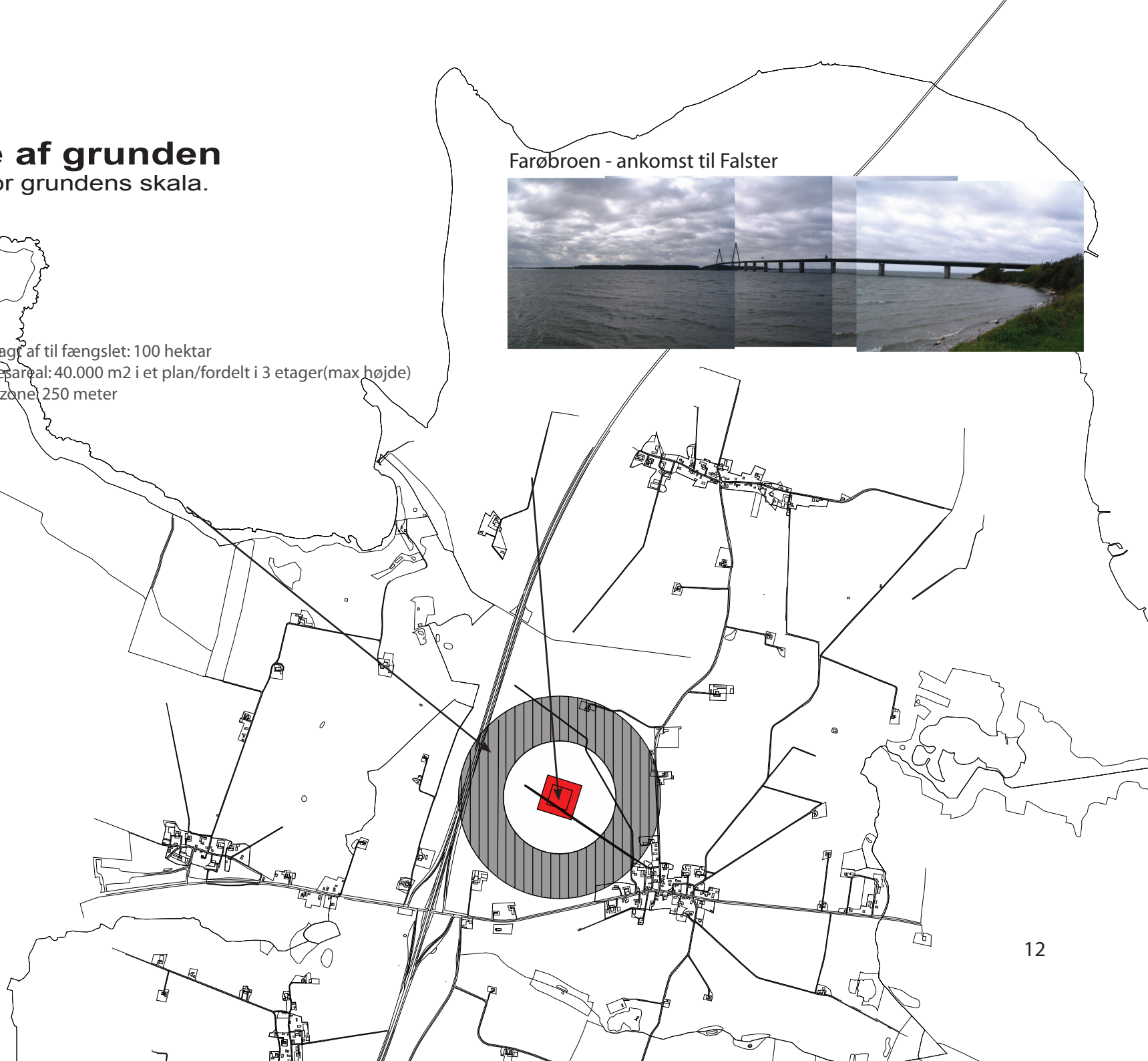

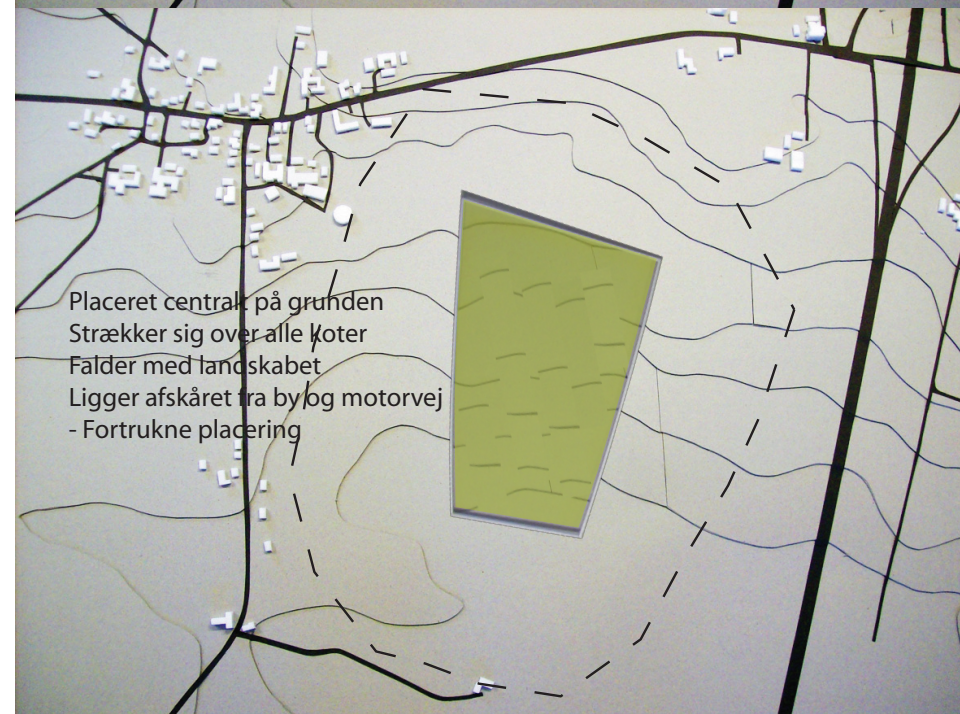
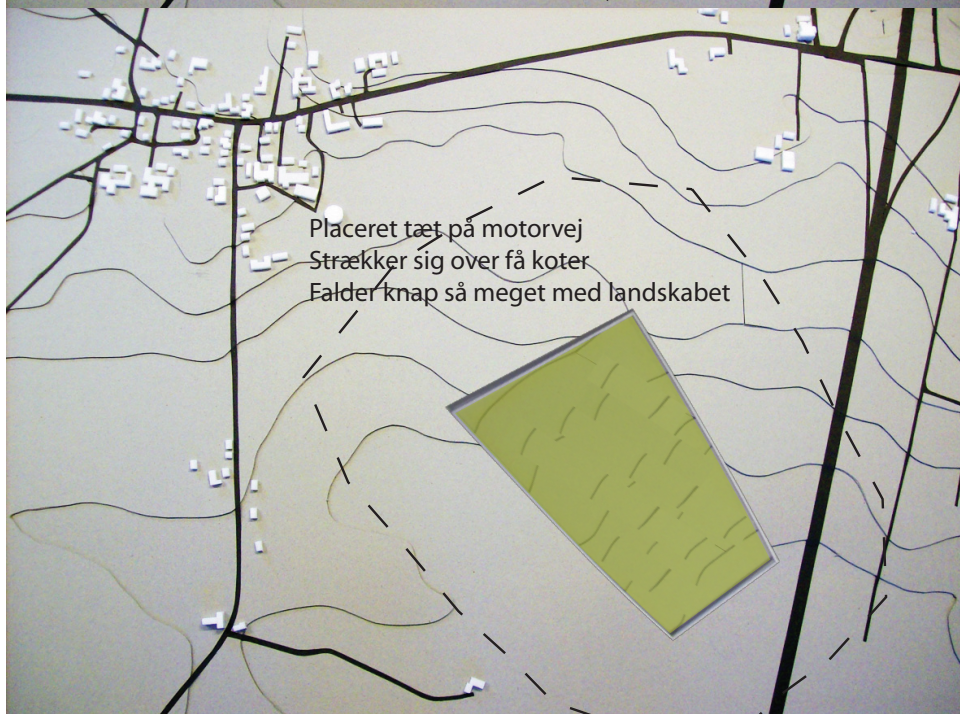
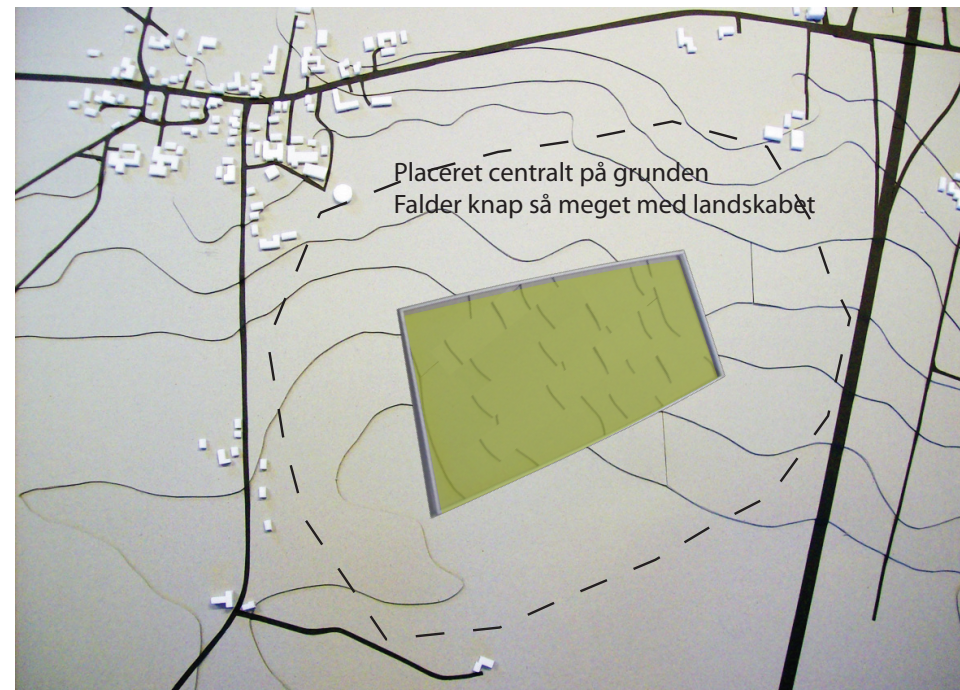
Analyse af grunden

Forståelse for grundens skala.

Max areal lagt af til fængslet: 100 hektar
Bebyggelsesareal: 40.000 m² i et plan/fordelt i 3 etager(max højde)
Sikkerhedszone 250 meter

Farøbroen - ankomst til Falster

Fængselsbesøg

En vigtig del af min research gik ud på at besøge nogle fængsler og få en samtale med nogle indsatte. Dette for at se et fængsel med egne øjne men også for at få et billede af hvilke forhold de indsatte har idag. Gennem min samtale med indsatte var mit mål at høre deres meninger/ønsker om hvad et nyt fængsel skal indeholde, men også hvilke kvaliteter/mangler eksisterende fængsler har idag.

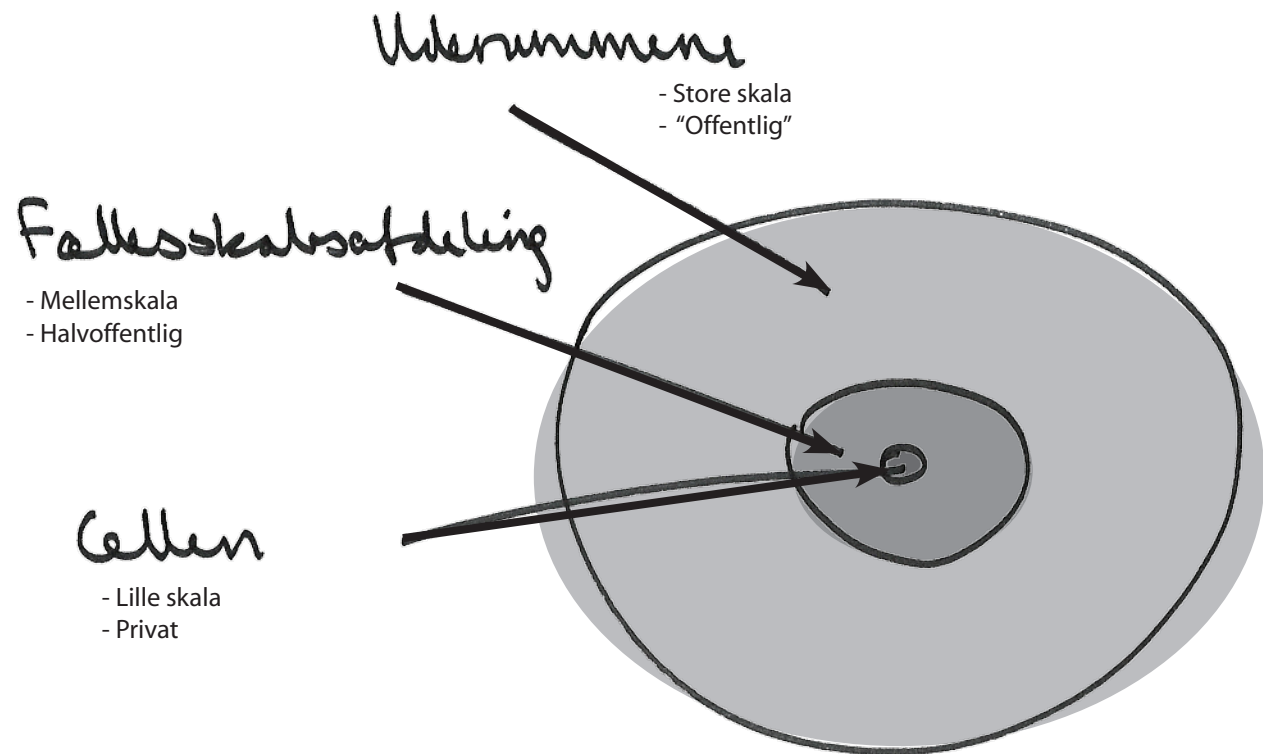
Vridsløselille Statsfængsel

Fængselsbesøg

Jeg havde tre fokusområder som min samtale skulle dreje sig om:

- Uderummene
- Fællesskabsafdelingen
- Cellen

Vestre Fængsel

1895

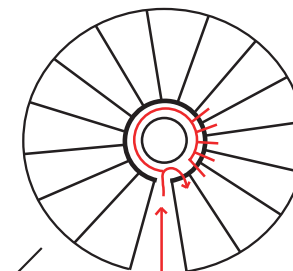
429 indsatte(heraf 36 på Vestre Hospital)

Østfløjen.
Belægsafdelinger
Fællesskabsafdelinger
Undervisningslokaler

Besøgsafdeling
Indgang for besøgende
Hovedindgang
Gymnastiksal

Sydfløjen.
Modtageafsnit m. 22 pladser.
Retslige isolerede.

Ringmuren
750m lang
4,41m høj
1,575m bred

Gårdrum for negativt stærke indsatte

Vestfløjen.
Negative stærke afdeling.
Stue+1.sal: Bandidos og Hells Angels. 18 indsatte fordelt på to etager
3.+4. etage: Kvindeafdeling
Loftetage: Motivationsprogram
Projekt menneske

Celler
8,4m². Højtstående vindue med gittersektion til udluftning. Terrazzogulv.
Inventar:
seng, klædeskab, knagerække, skrivebord, stol, lampe, håndvask, køletaske/ køleskab, tv og radio.

Nordfløjen
Administration
Vestre Hospital:
Rummer 36 celler
Skadestue

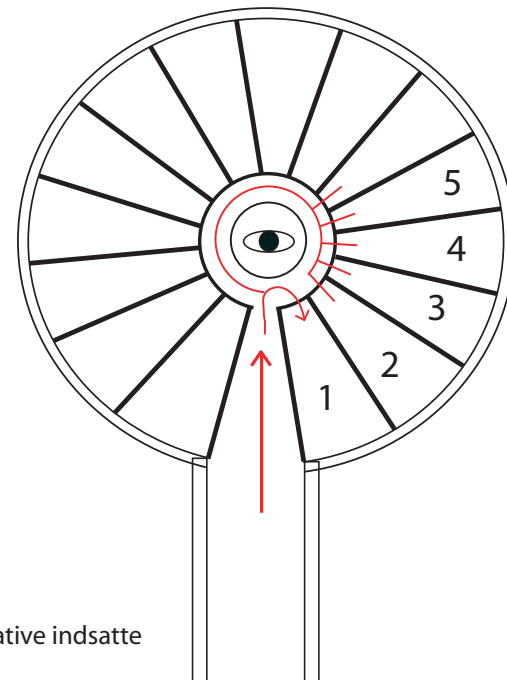
N

Vestre Fængsel

Uderummene

Fælles gårdrum

Gårdrum for stærkt negative indsatte

Vestre Fængsel

Fællesskabsafdelinger

Cellerne er placeret på begge sider af brede gange, hvor der er trappeskakter i midten. I gangenes ene ende er store vinduer, i den anden ende er en dør som fører ind til centralfløjen.

Cellerne

Cellerne er på 8,4 m². Der er højsiddende vindue med gittersektion til udluftning. Der er terrazzogulv. Ved siden af døren er der en radiator. Inventar: seng, klædeskab, knagerække, skrivebord, stol og to lamper. Vask, en køletaske, tv og radio.

Vridsløselille Statsfængsel

Uderum

Fællesskabsafdelinger

Vridsløselille Statsfængsel

Cellerne

Samtale med indsatte

Min samtale med to indsatte fra Vridsløselille Statsfængsel har haft en stor betydning for udviklingen af projektet. Jeg havde, før samtalen, en fornemmelse for hvilke arkitektoniske kvaliteter, eller nærmere manglen på samme, der er i danske fængsler idag. Mange af mine spørgsmål handlede om lysets betydning for dem i cellen, fællesrummene og i uderummene. Et spørgsmål i samtalen var: "Hvad betyder lyset i cellen for dig?" Efter lang tids tavshed kom svaret: "Ja....man vender sig til, med årene, at der ikke er noget!"

Jeg forsøgte, under samtalen, at få frem, hvilke ting - i forhold til de rummelige kvaliteter - de kunne tænke sig var anderledes. Generelt var de meget skeptiske. De kunne ikke tænke den tanke, at ting kan forbedres. De kom med et eksempel. I 4 år havde de forsøgt at få tilladelse til at få en plante i deres fællesrum, for at skabe en stemning af "hjem", men uden held.

I slutningen af samtalen kom jeg frem med mine idéer til et nyt fængsel. Jeg kunne mærke at samtalen blev mere åben og at det betød meget for dem at der bliver tænkt nye tanker samt arbejdet med problematikken omkring de eksisterende fængsler.

Min konklusion på samtalen er, at lyset har en stor betydning for de indsatte. Som den ene sagde: "Der er en helt andet stemning her, når solen skinner".

Case studies

Fængsler i udlandet

Case study

Statsfængslet Østjylland.

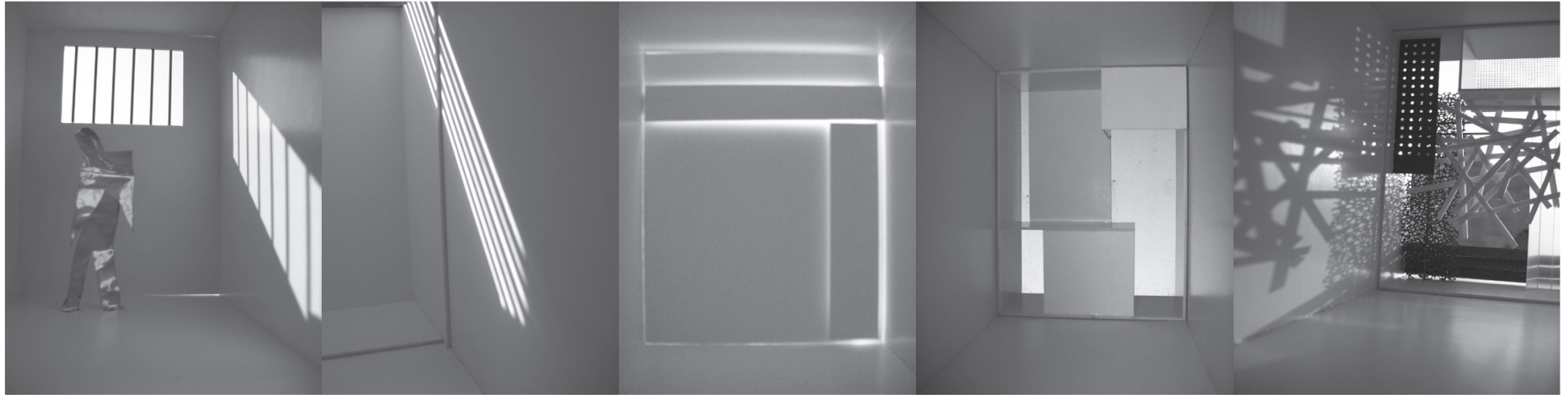
Proces/Skitsering

Jeg har under skitseringen arbejdet i tre skalaer, cellen som den lille skala, fællesskabsafdelingen som mellemskala og uderummet/landskabet bag muren, som den store skala. Jeg har bevidst arbejdet skiftevis i de forskellige skalatrin, for at få en sammenhæng i projektet, og som et vigtigt tema at få overgangene mellem disse til at snakke samme. Jeg har lagt min hovedvægt på mellemskalaen - Fællesskabsafdelingen.

Proces/Skitsering

Cellen

Jeg startede min skitsering i den mindste skala cellen, med lyset som tema.

Vinduesåbning med tremmer - som i fængslerne idag.

Ovenlys - for "tremme-agtigt".

Indirekte lys

Facademøbel

Filtrering af lys ved forskellige materialer.

Uddrag af modelstudier.

Lyset spiller en vigtig rolle i cellen. Min intention var at skabe én rummelig facade, hvor den indsatte selv kunne styre mængden af lysindtag. Her havde den indsatte en mulighed for selv at træffe et valg.

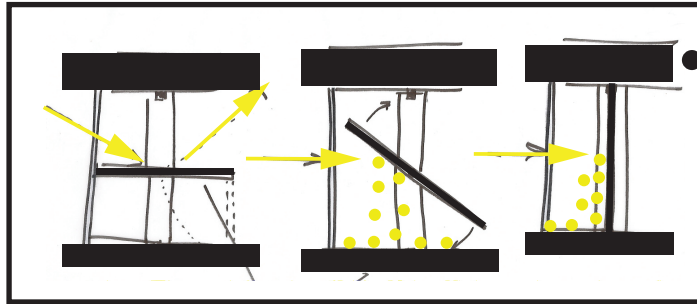
I min samtale med en indsat(X) omkring cellen, gjorde X det klar, at cellen er deres hjem, deres eneste råderum. X fortalte at hvis man kunne få et gardin til at holde lyset ude med, ville det have en stor betydning. Her fik jeg idéen til den rummelige facade som et møbel.

Cellevindue i Vridsløselille Statsfængsel

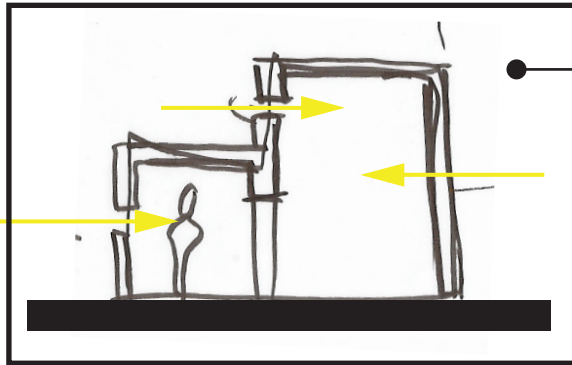

Proces/Skitsering

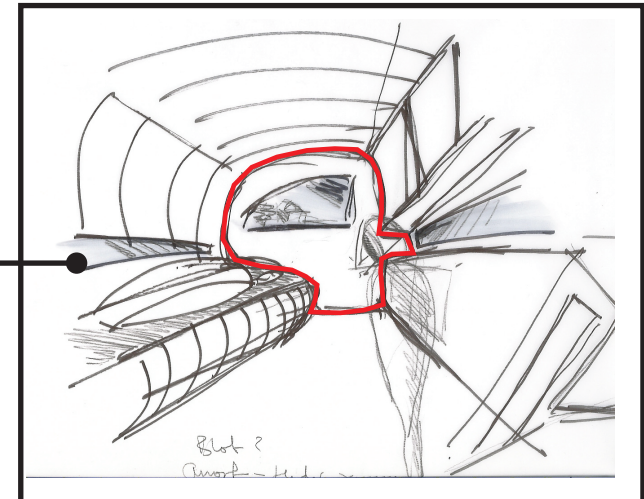
Cellen

- Møblet som et bevægeligt element.
- Den indsatte har mulighed for selv at regulere lyset.

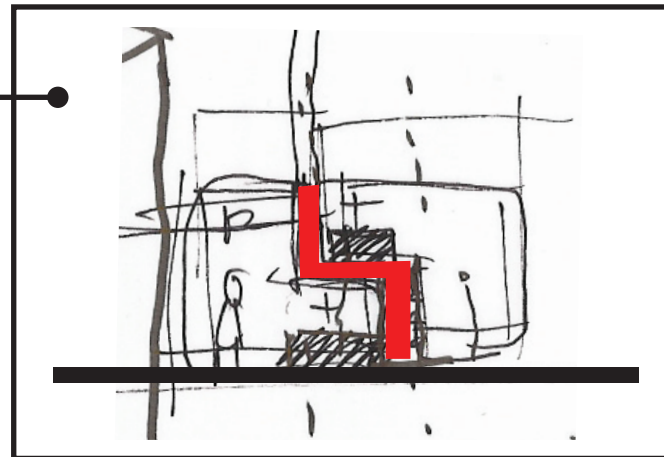

- Flere lysindfald i cellen
- Varierende højder.

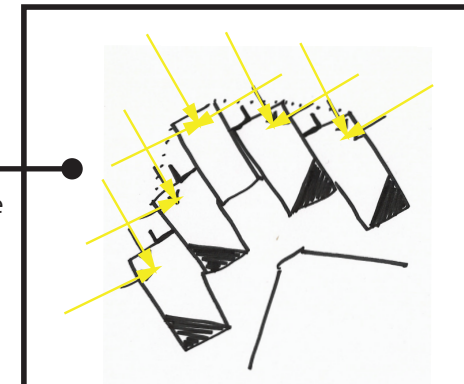

- Rum og møbel i ét.
- Organiske former.

- To celler som kobler sig på hinanden.
- Væggen/koblingen bliver til et møbel.
- Giver en variation af celler.

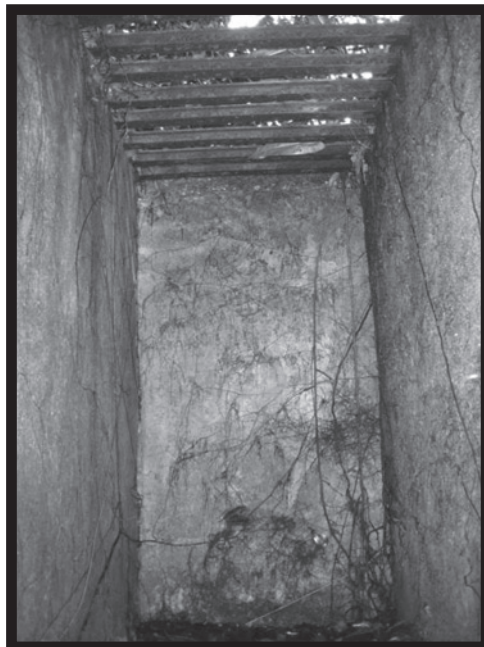
- Ved at rotere cellerne opstår der nye muligheder for lysindtag - ovenlys og sidelys

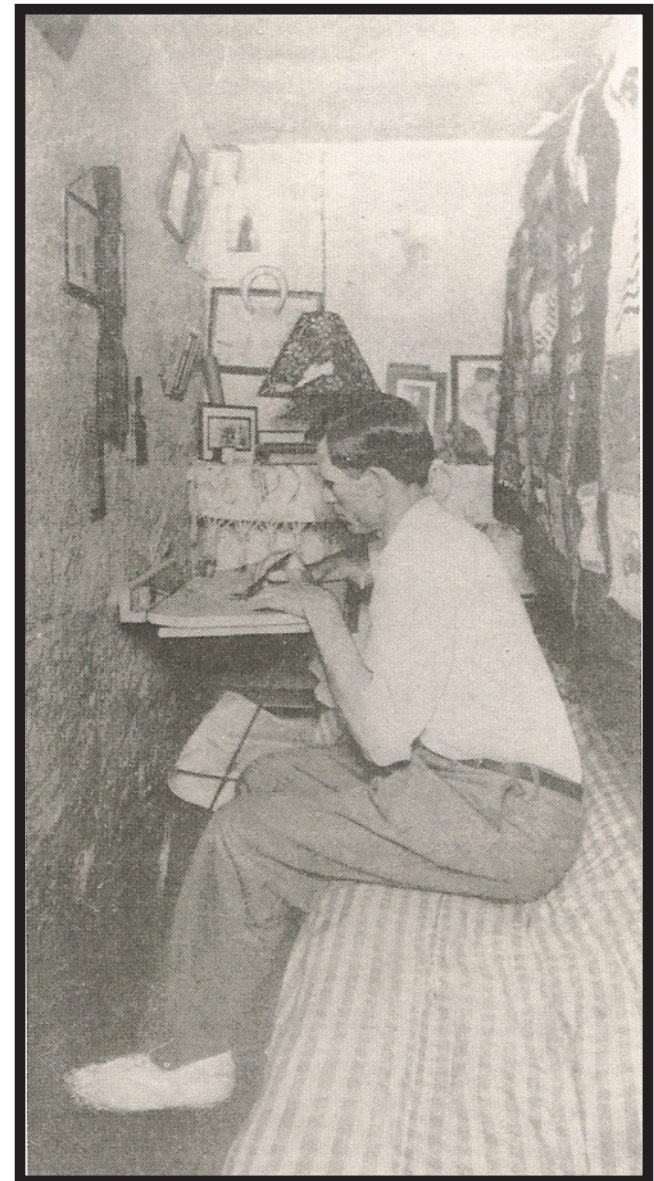
Proces/Skitsering

Cellen(Referencebilleder)

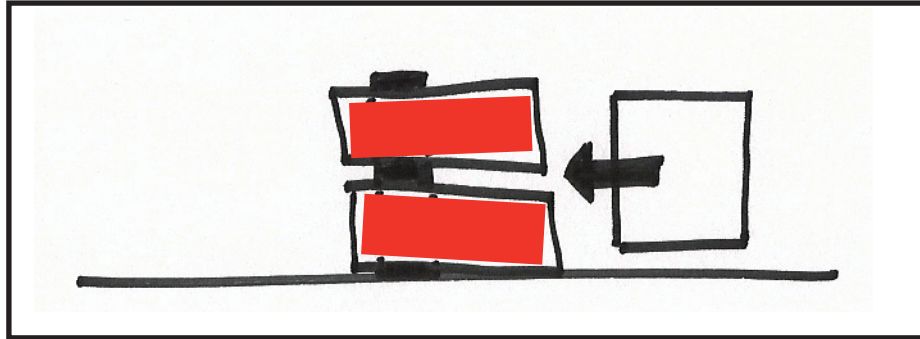
Annamite prison cell

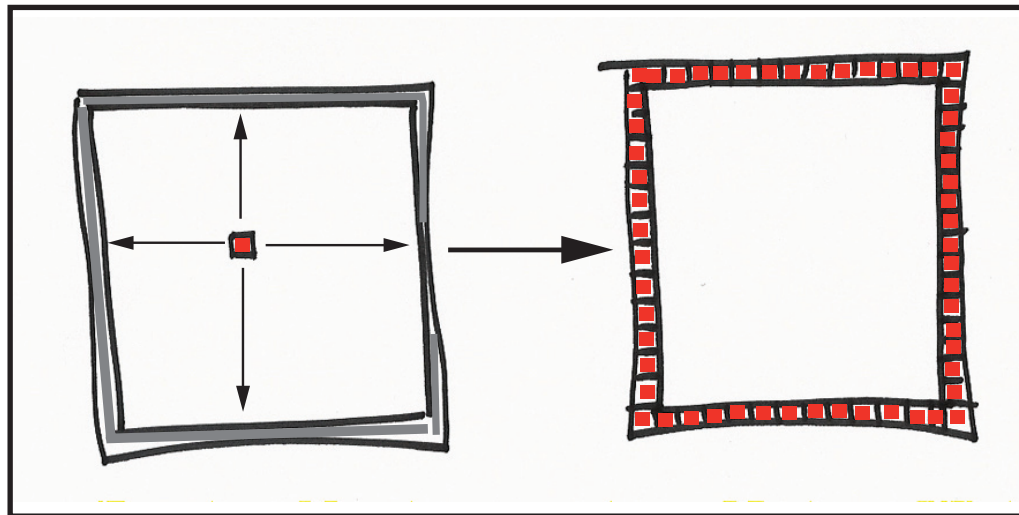
"Minimum cell"

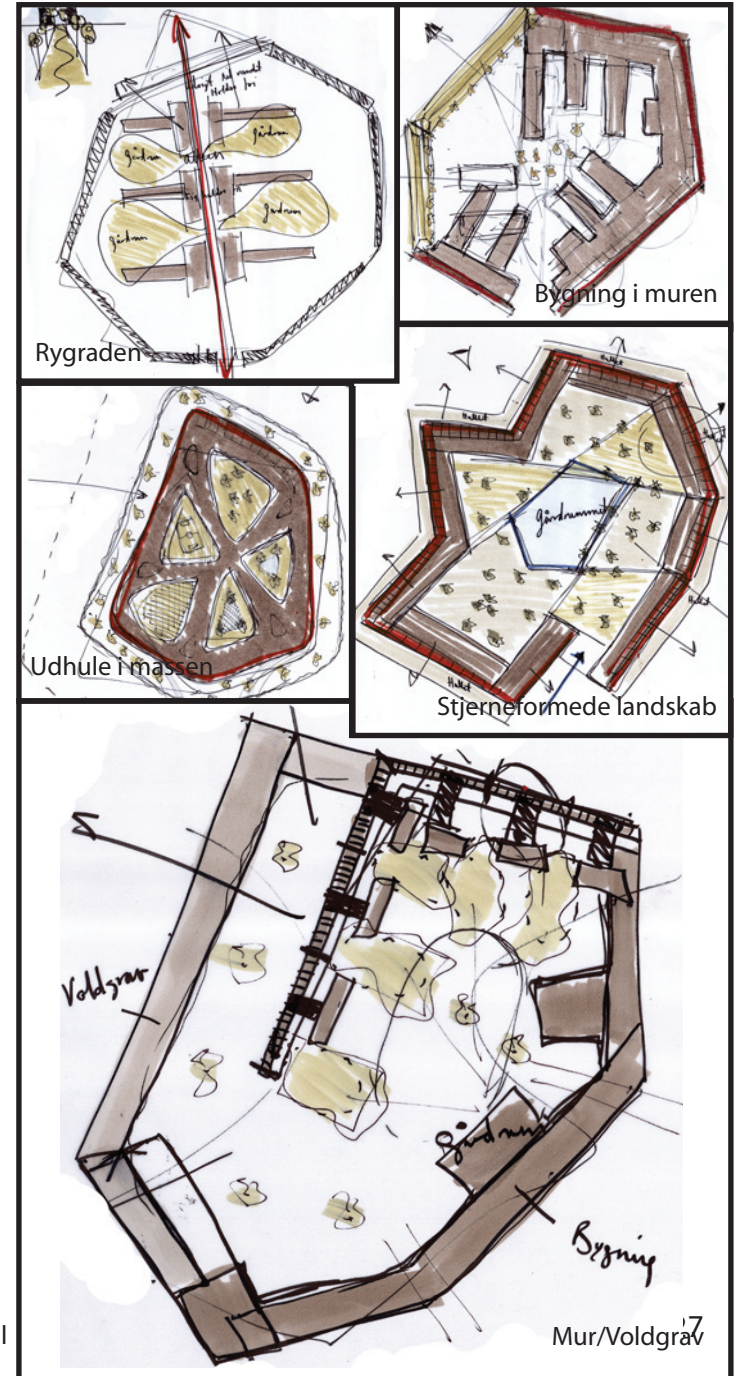
Proces/Skitsering Landskabet.

- Celler i to etager koblet på ringmuren, forskudt fra ringmuren.

- Den klassiske måde at bygge et fængsel op på er ved at anbringe cellerne i eller nær centrum af komplekset. Derved har de indsatte ingen kontakt til omverdenen, hverken visuelt eller "mentalt". Cellerne rykkes ud i muren samtidig med at sikkerheden opretholdes. De indsatte har nu kontakt til landskabet.

Proces/Skitsering

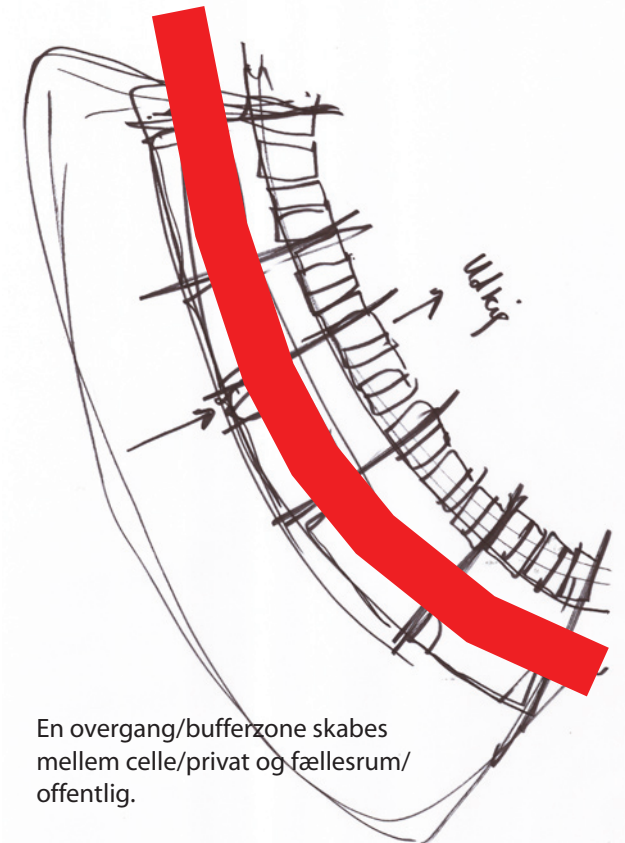
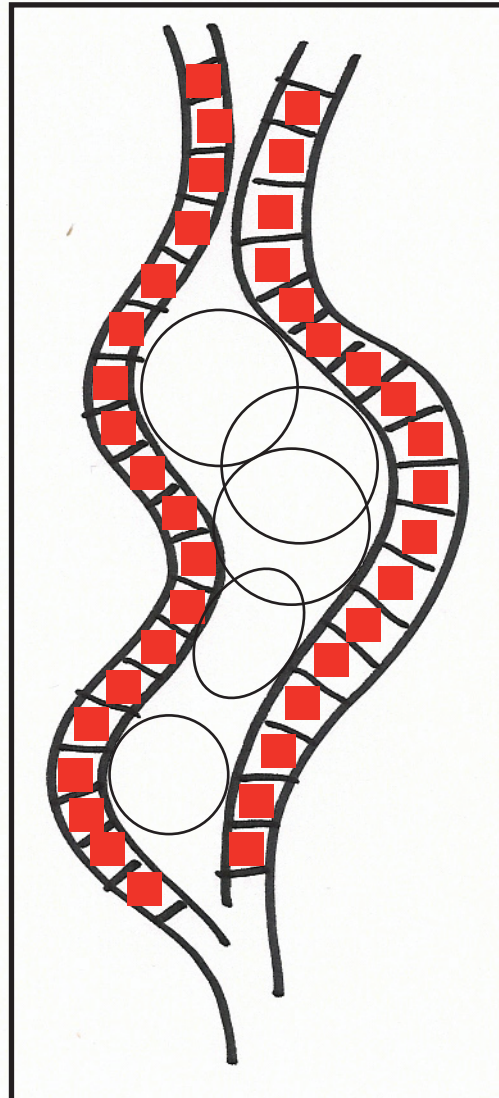
Fællesskabsafdeling.

Overgange

- Den klassiske stringente cellegang brydes op i en organisk form.
- Ophold som spisestue, tv-stue, køkken integreres i formen.
- Fornemmelsen for "hjem" opstår, fællesarealerne knyttes tættere til cellerne.

Inspiration

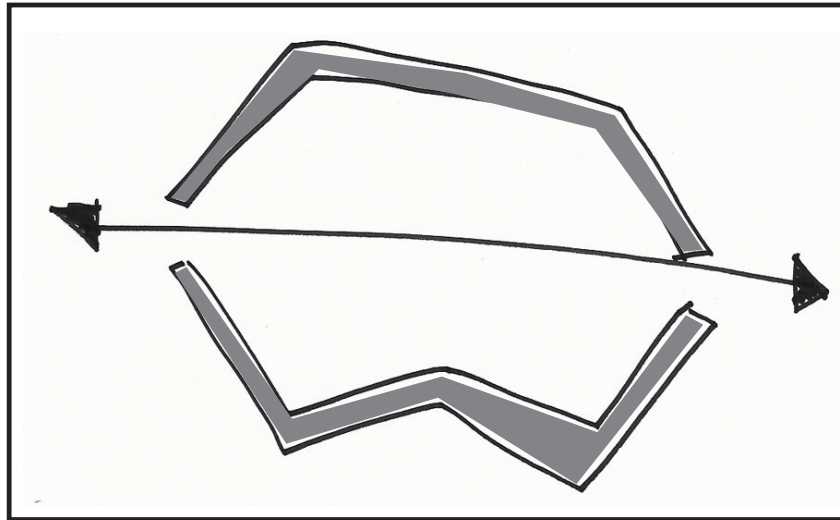
Plots psykiatriske hospital. Landskabet trækkes helt ind i bygningen.

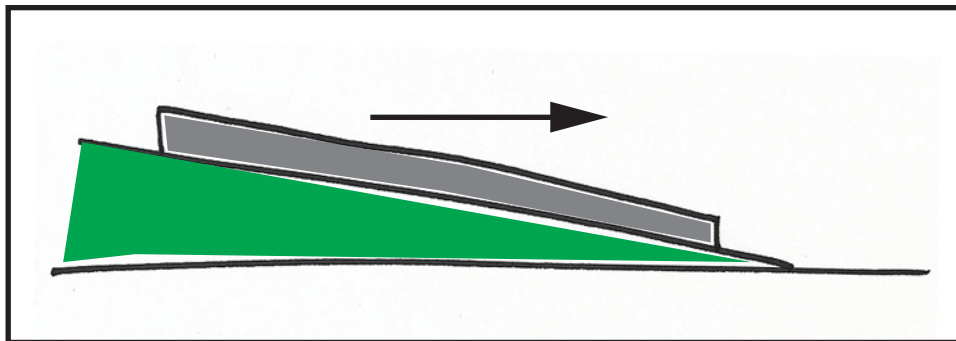
En overgang/bufferzone skabes mellem celle/privat og fællesrum/offentlig.

Proces/Skitsering

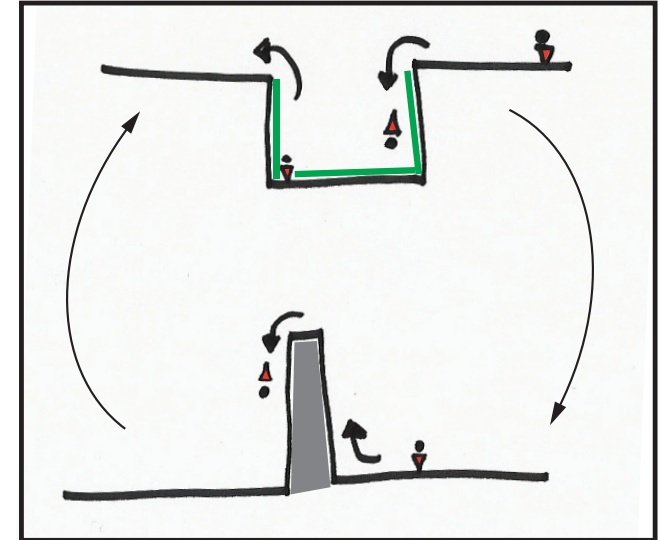
Landskabet.

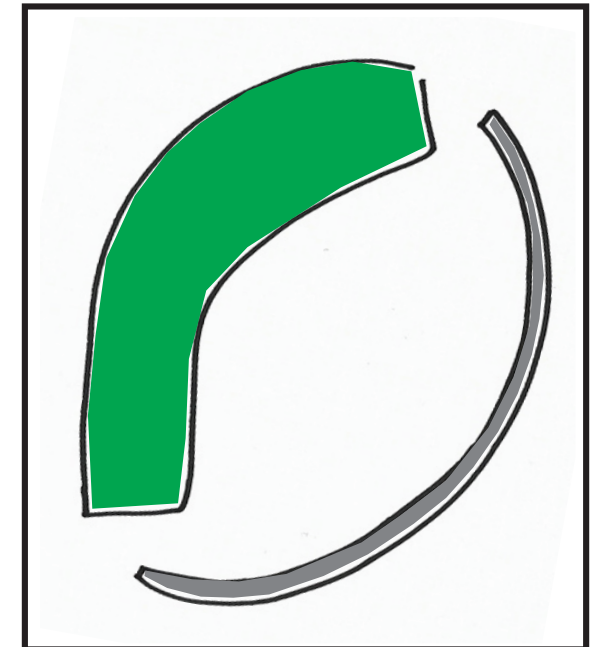
- Brydning af ringmur.
- Kig ind til komplekset opstår.
- Udsigt til landskabet.

- På grund af fald i landskabet er der mulighed for kig ud over ringmuren.

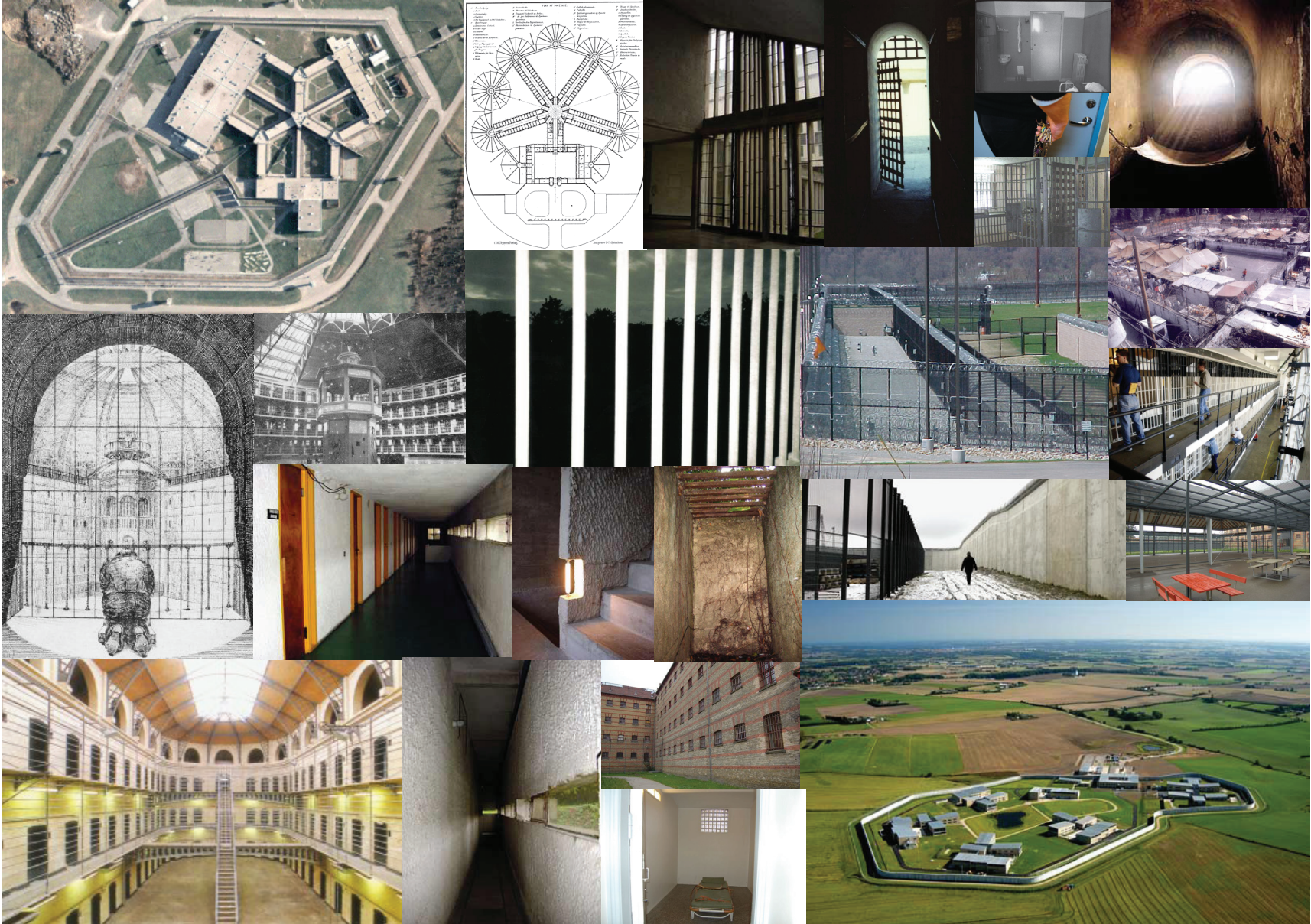

- Ringmur/Voldgrav.
- Det må være det samme, ned - op eller op - ned!

- Kombination af voldgrav og ringmur.
- Mulighed for afskærmning og samtidig udsigt.

Fotocollage

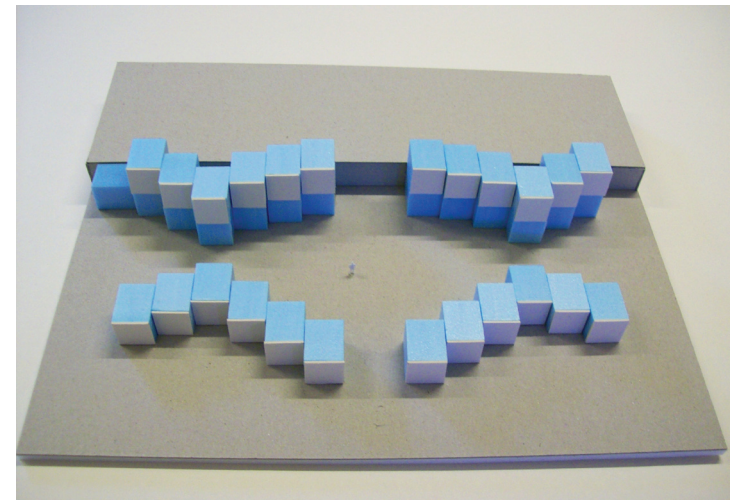
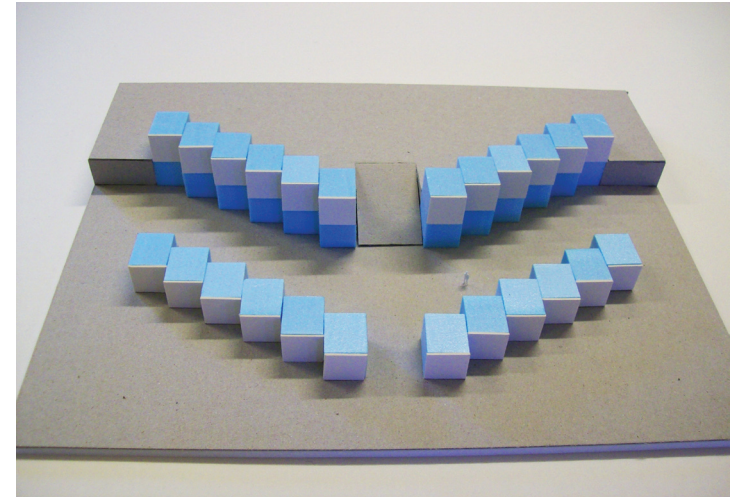
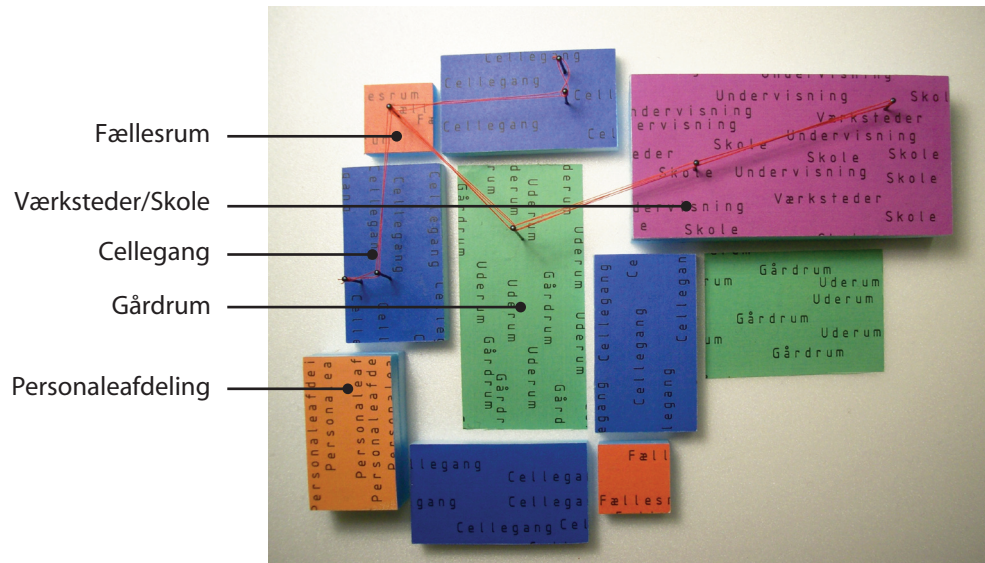
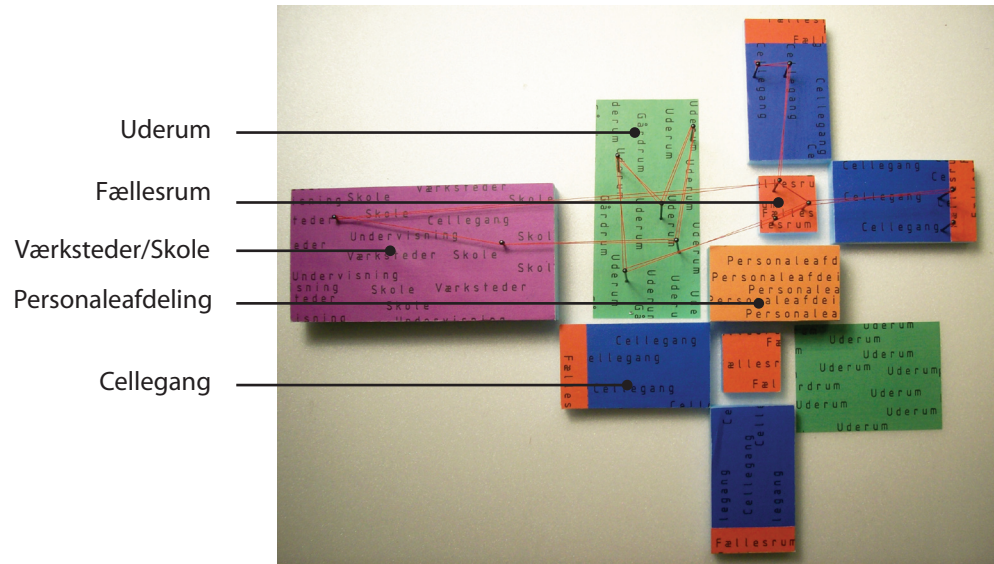

Proces/Skitsering

Fællesskabsafdeling.

Modelstudier

Rumdiagram

Studier af placering af celler

Proces/Skitsering

Fællesskabsafdeling.

Rumdiagram

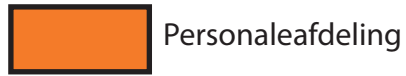
Cellegang

Værksteder

Fællesrum

Personaleafdeling

Uderum

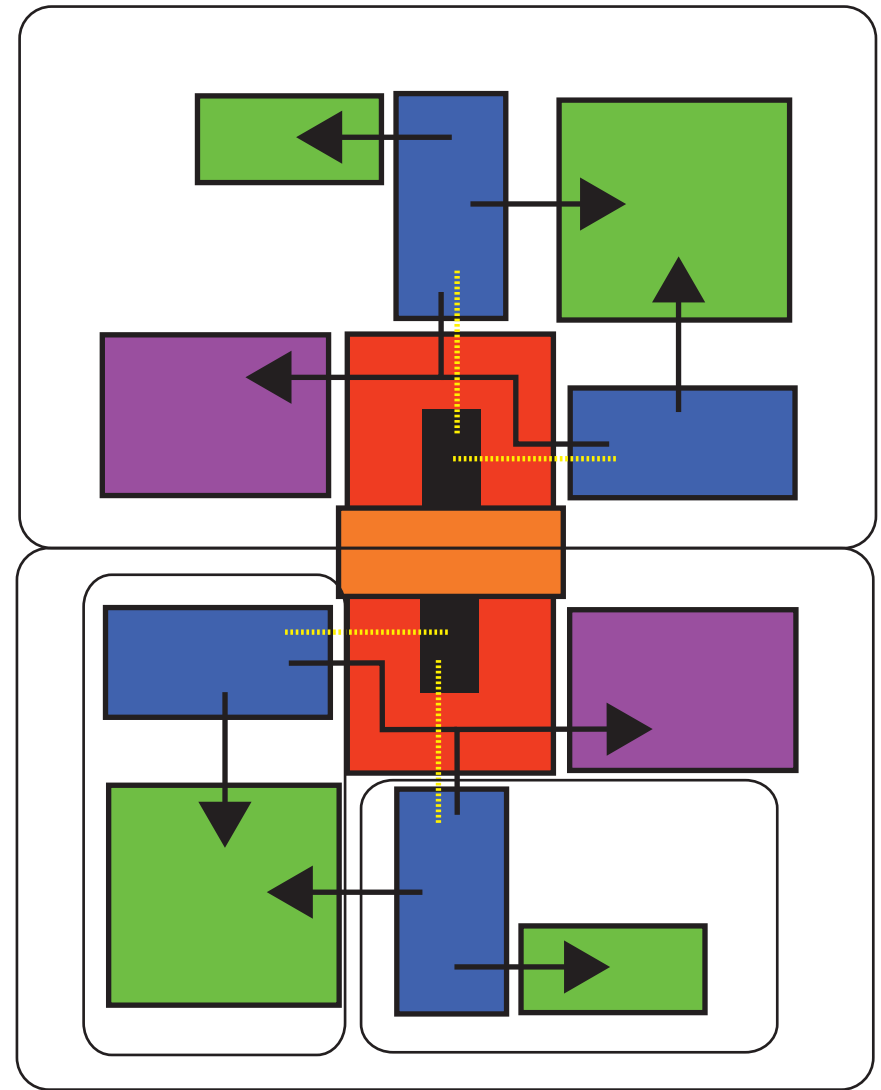
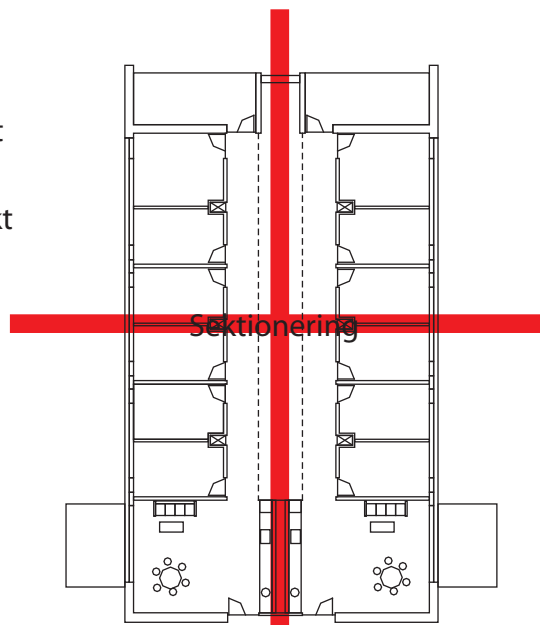
Vagtstue

Fysisk kontakt

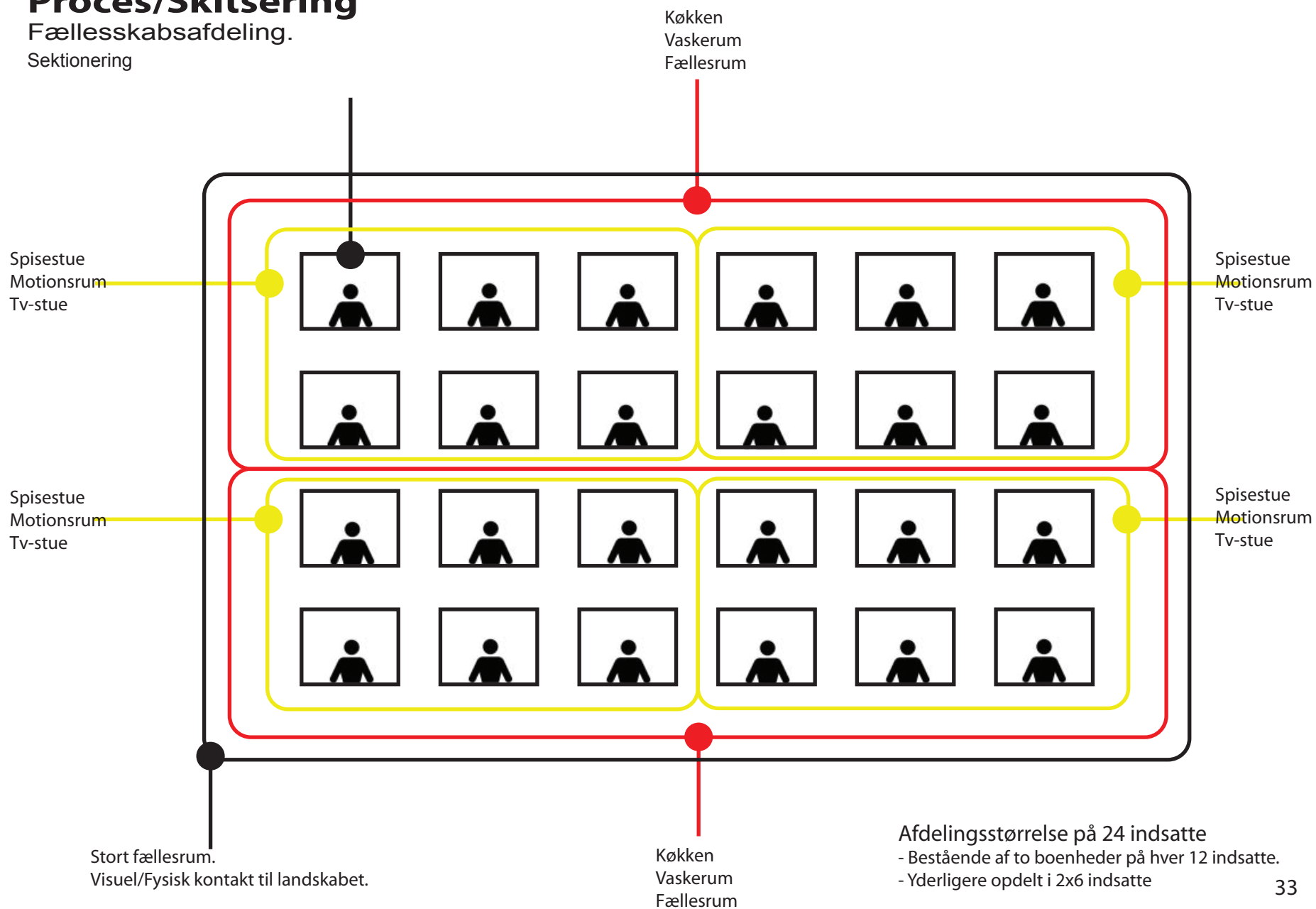
Visuel kontakt

Proces/Skitsering

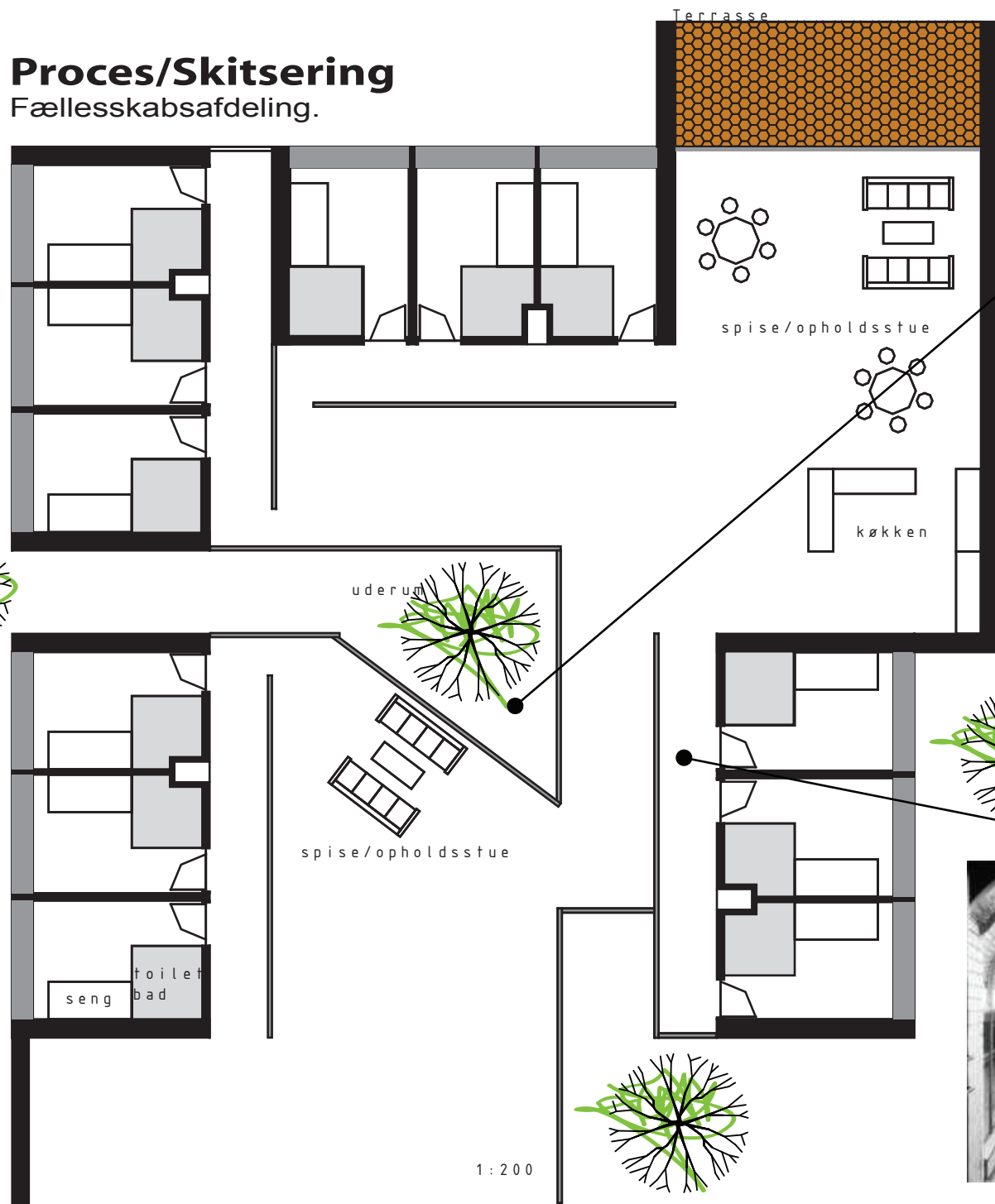
Fællesskabsafdeling.

Sektionering

Proces/Skitsering

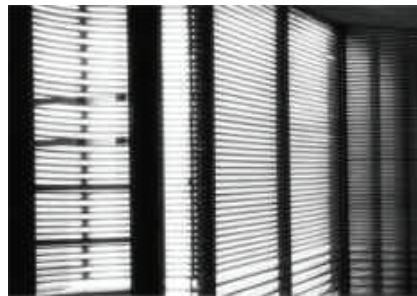
Fællesskabsafdeling.

det flimrende og filtrerede lys

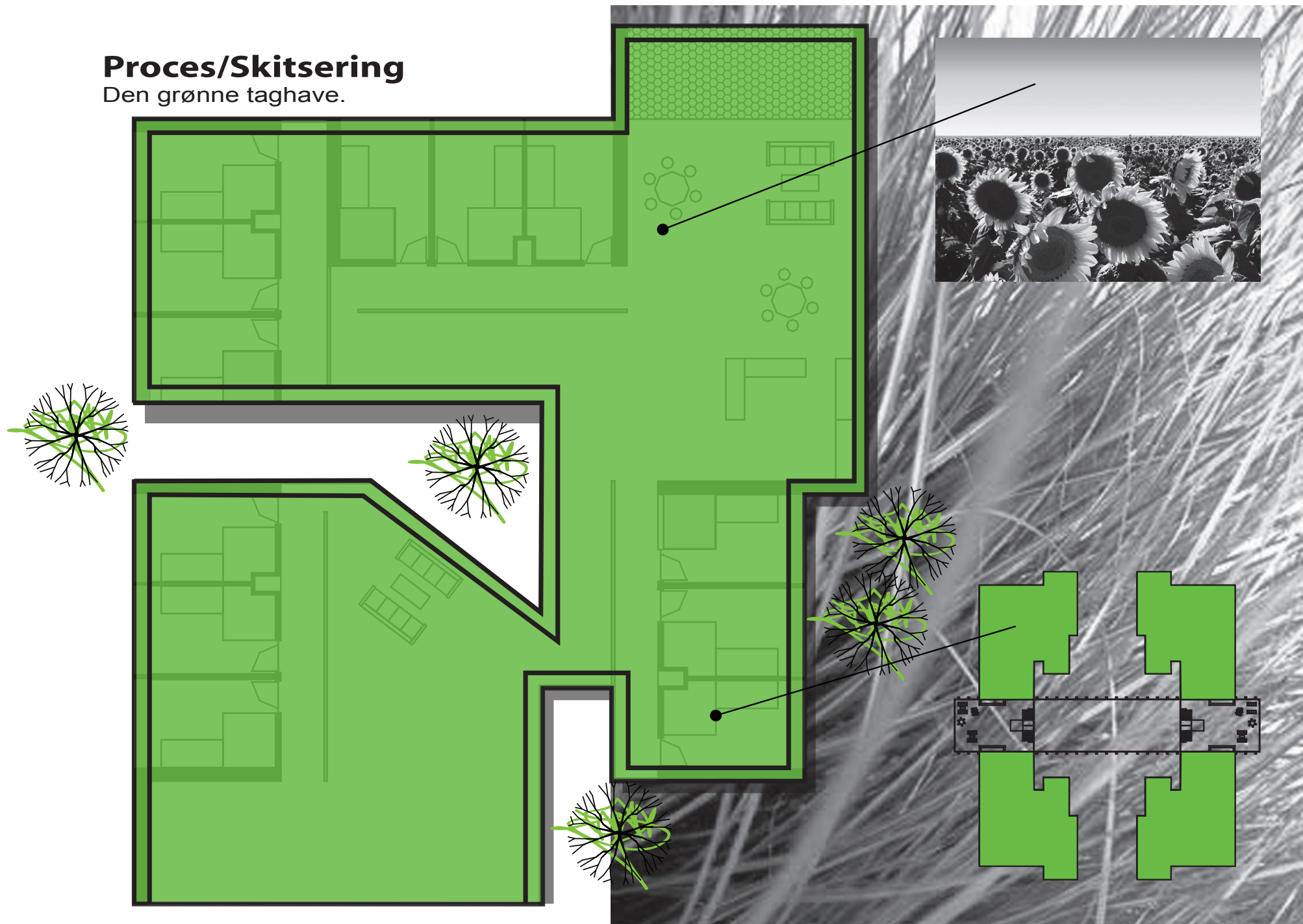
lyset leder og viser en overgang

1:200

Proces/Skitsering

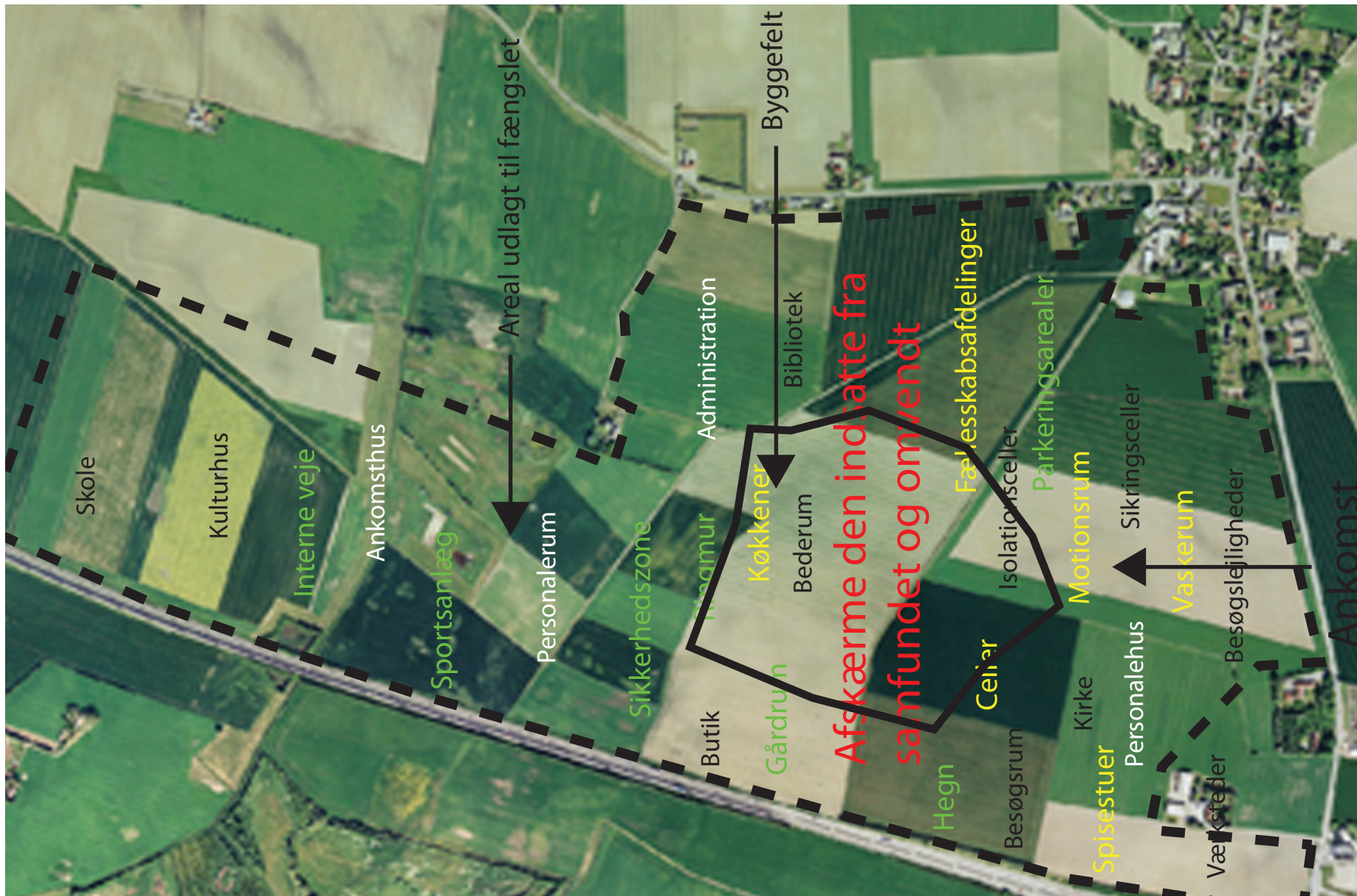
Den grønne taghave.

Proces/Skitsering

Landskabet

Hvad skal fængslet indeholde?

Proces/Skitsering

Det kunstige landskab.

Indenfor muren etablerer jeg et kunstigt landskab. Et fængsel er et lukket samfund uden visuel kontakt til det omkringliggende landskab.

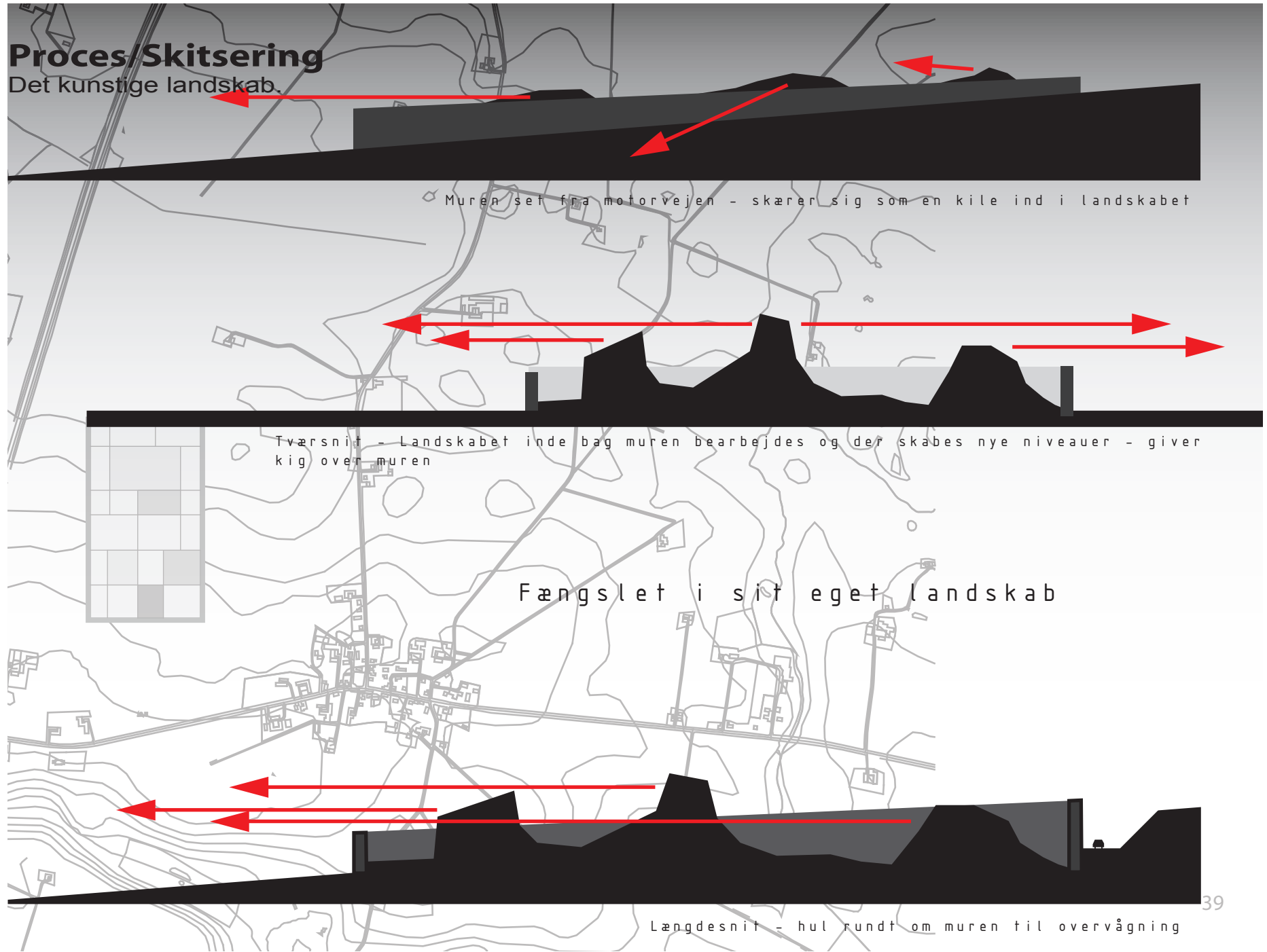

Proces/Skitsering

Proces/Skitsering

Det kunstige landskab.

Muren set fra motorvejen - skærer sig som en kile ind i landskabet

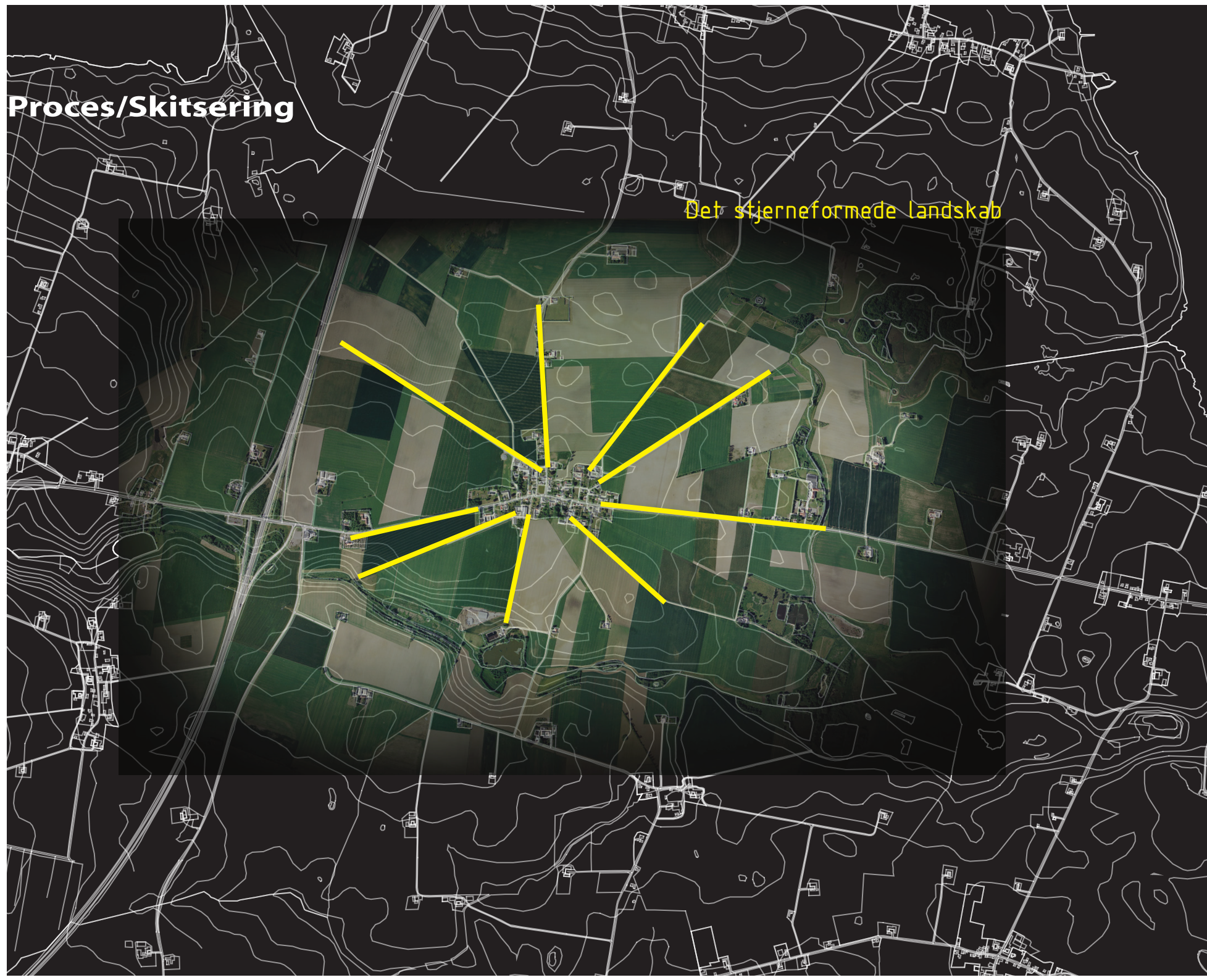
Tværsnit - Landskabet inde bag muren bearbejdes og der skabes nye niveauer - giver kig over muren

Fængslet i sit eget landskab

Længdesnit - hul rundt om muren til overvågning

Proces/Skitsering

Det stjerneformede landskab

Proces/Skitsering

Det bearbejdede landskab

Det kileformede landskab

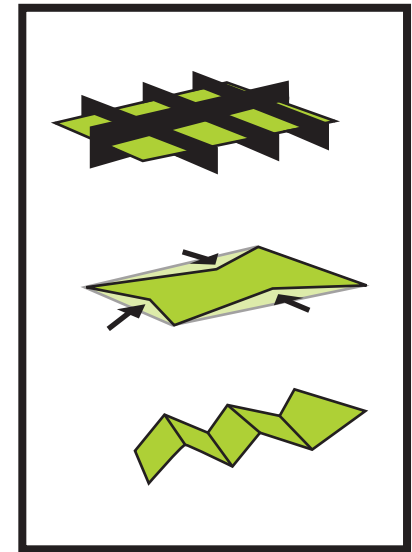
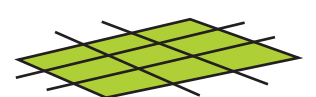
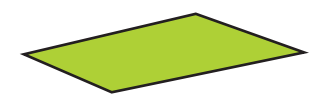
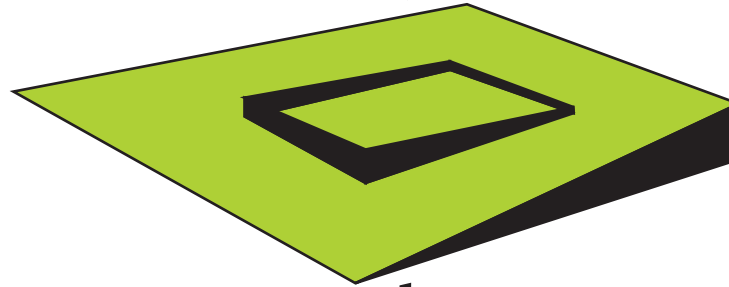
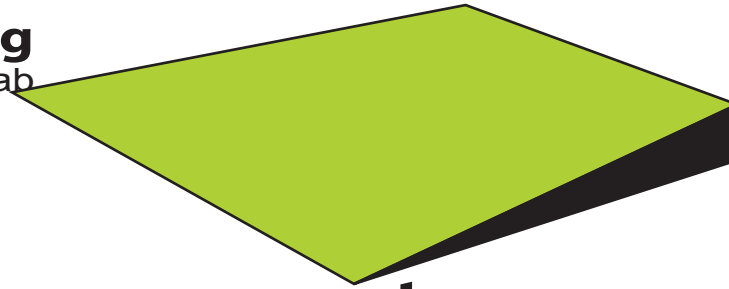
Den rektangulære ringmur

Skubbes/skæres ind i landskabet

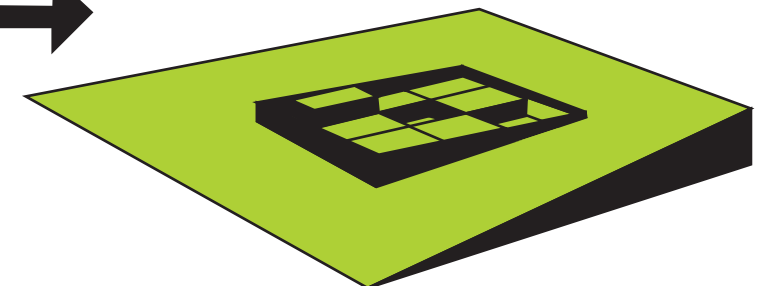
Fladen inde bag muren

Et grid lægges ned over fladen

Fladen bearbejdes efter griddet

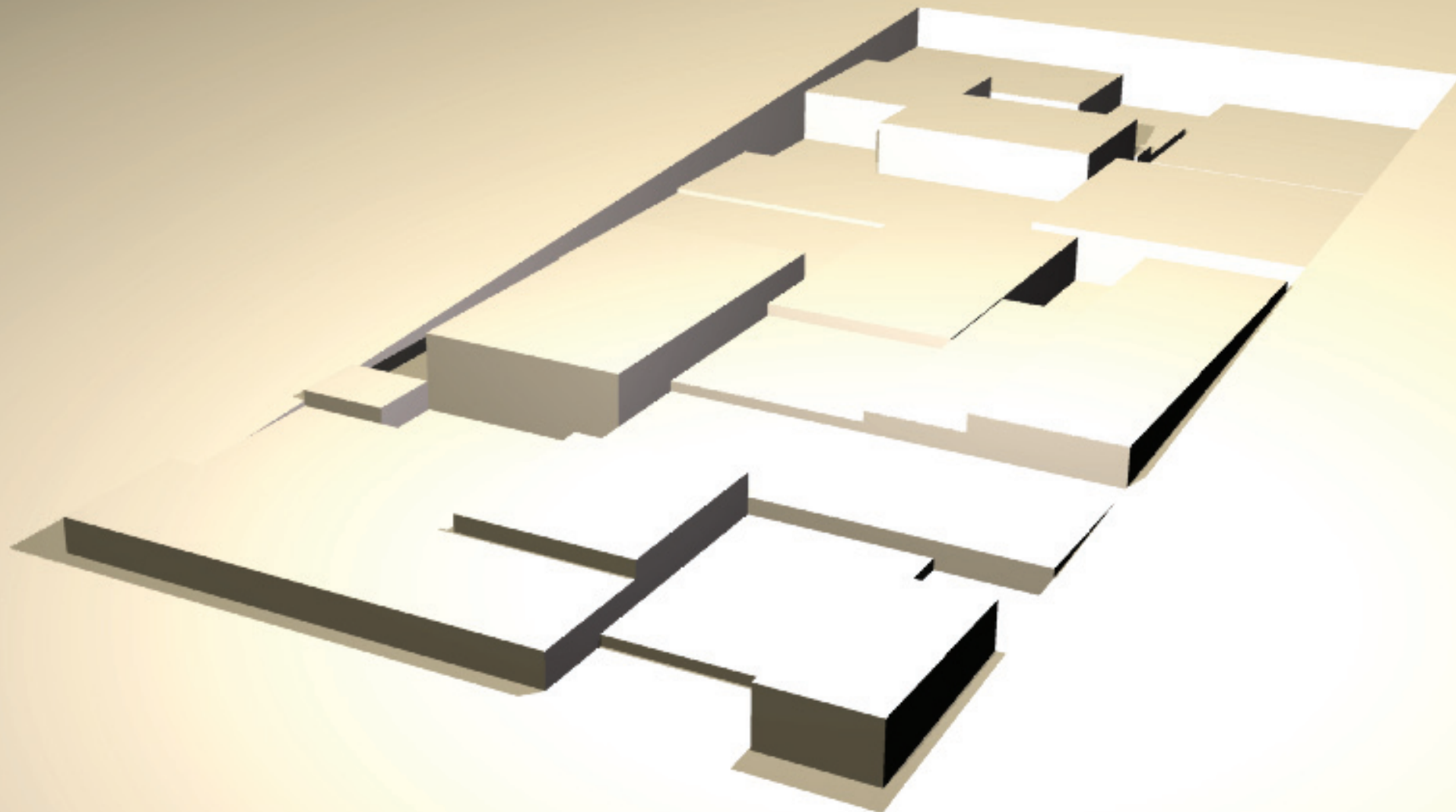

Alternativ bearbejdning af fladen

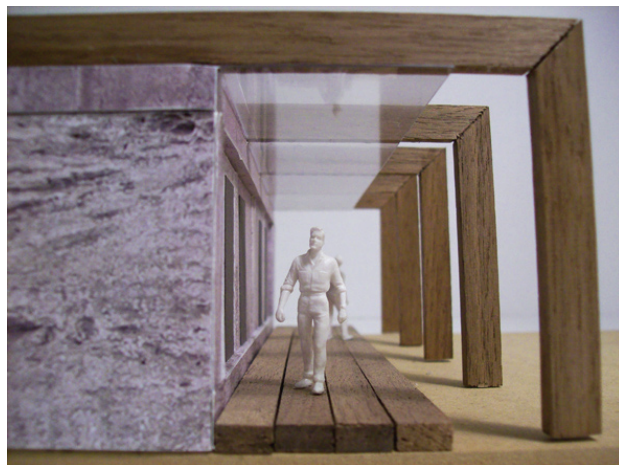
Proces/Skitsering

Diagram over landskabet bag muren

Proces/Skitsering

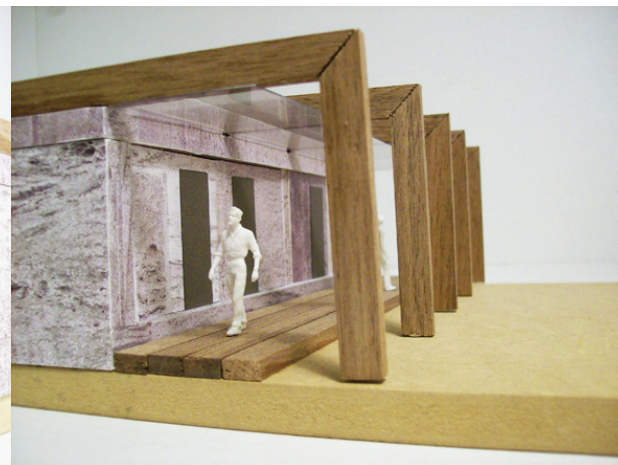
Modelbilleder

Overgang mellem privat og offentlig

Cellefacader

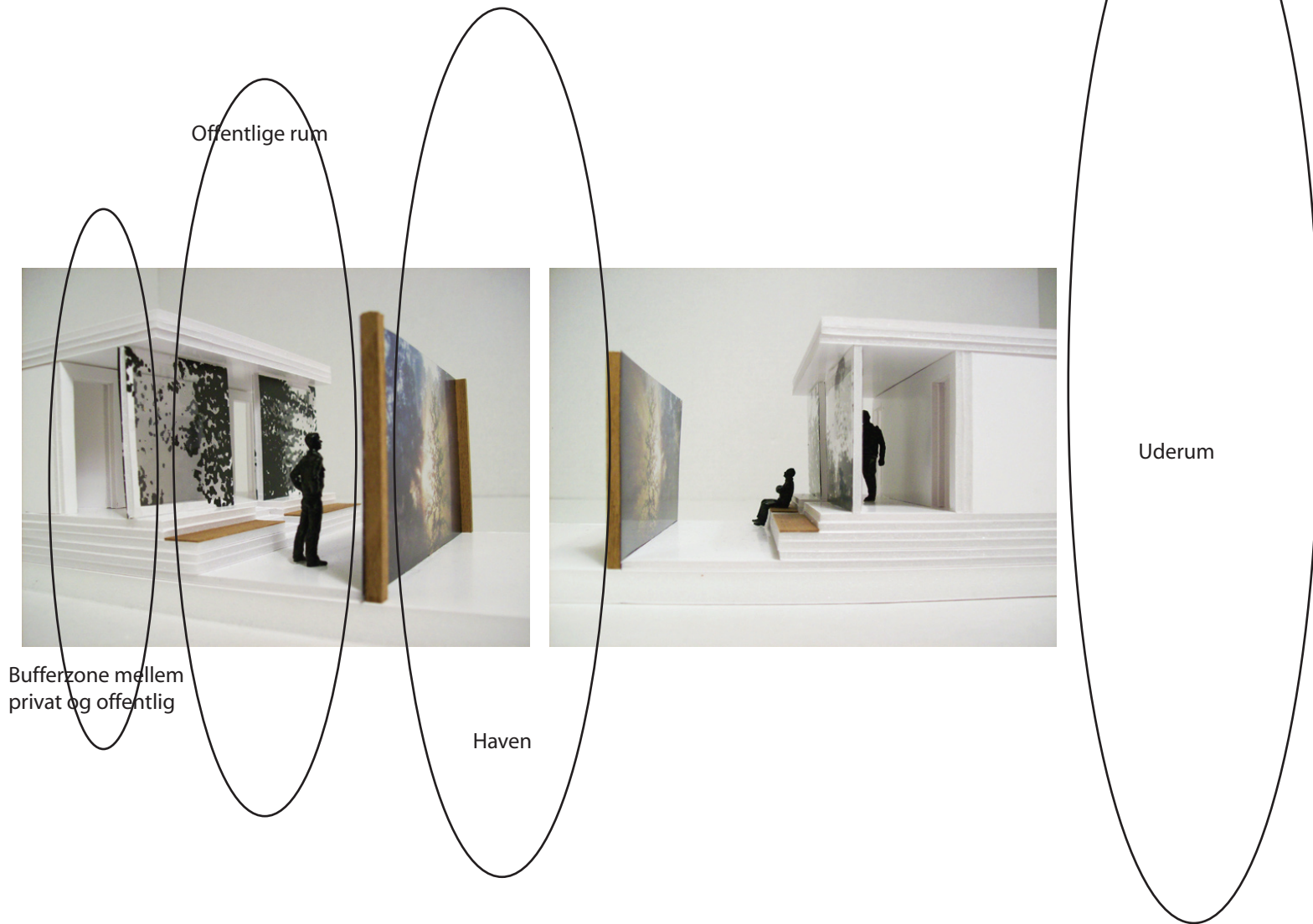
Overgang mellem privat og offentlig

Celler

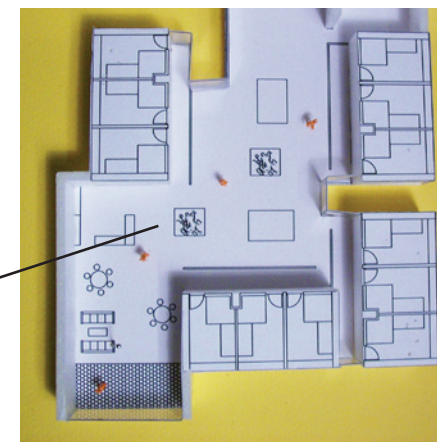
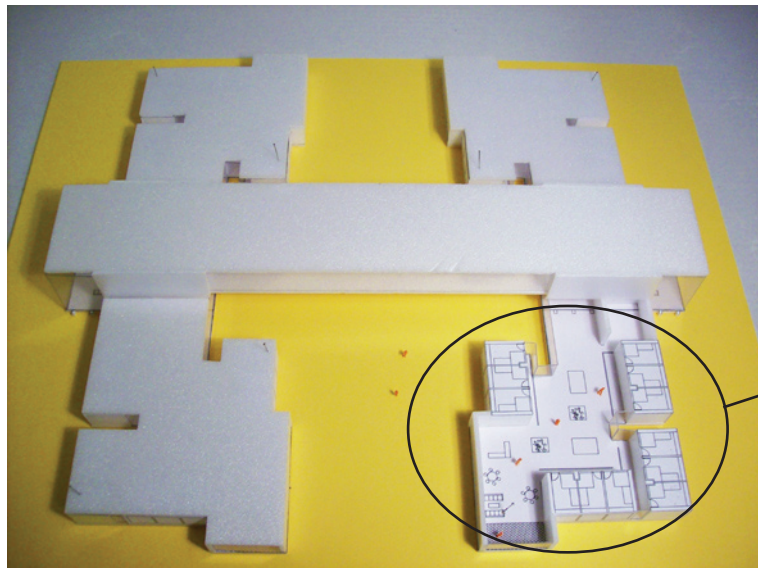
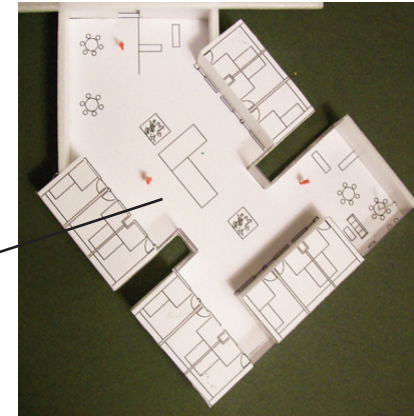
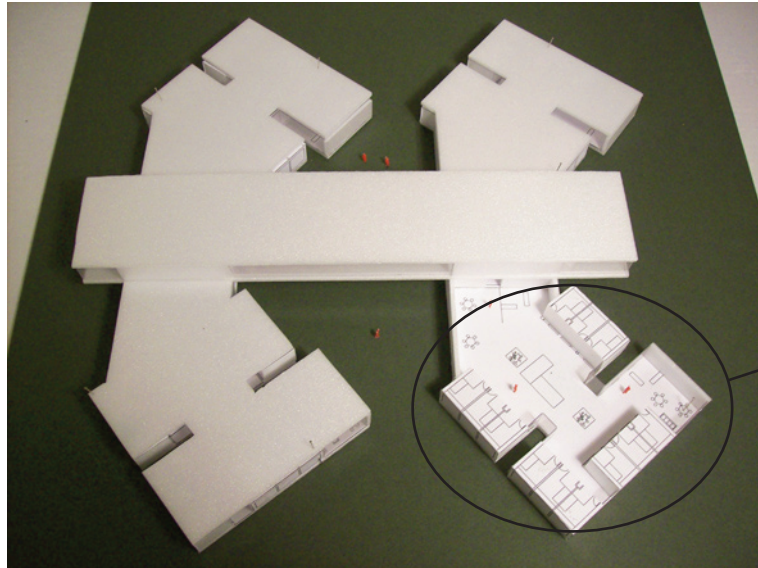
Proces/Skitsering

Modelbilleder - Overgange

Proces/Skitsering

Modelbilleder - Fællesskabsafdelinger

Konklusion

Jeg har tegnet et fængsel anno 2007.

Jeg har valgt ikke at forholde mig til hvad straf er og hvordan man skal straffe, men har taget udgangspunkt i de forhold de indsatte straffes under. Skulle straf være et fokus i min opgave ville det kræve en analyse af befolkningens holdninger til straf.

Jeg har søgt inspiration i Friis og Moltes nye fængsel i Østjylland og givet mit svar på det nye fængsel der bygges i Østdanmark.

